

Statlig program for forurensningsovervåking

RAPPORT NR 280/87

Oppdragsgiver

Statens forurensningstilsyn

Deltakende institusjoner

NILU

BASISUNDERSØKELSE AV LUFTKVALITETEN I DRAMMEN 1984-1986

DELRAPPORT F
EKSPONERINGS-
BEREGNINGER OG
KORROSJON

NORSK INSTITUTT FOR LUFTFORSKNING

Postboks 64 - 2001 Lillestrøm

Statlig program for forurensningsovervåking

Det statlige programmet omfatter overvåking av forurensningsforholdene i

luft og nedbør
grunnvann
vassdrag og fjorder
havområder

Overvåkingen består i langsiktige undersøkelser av de fysiske, kjemiske og biologiske forhold.

Hovedmålsettingen med overvåkingsprogrammet er å dekke myndighetenes behov for informasjon om forurensningsforholdene med sikte på best mulig forvaltning av naturressursene.

Hovedmålet spenner over en rekke delmål der overvåkingen bl.a. skal:

gi informasjon om tilstand og utvikling av forurensningssituasjonen på kort og lang sikt.

registrere virkningen av iverksatte tiltak og danne grunnlag for vurdering av nye forurensningsbegrensende tiltak.

påvise eventuell uheldig utvikling i resipienten på et tidlig tidspunkt.

over tid gi bedre kunnskaper om de enkelte vannforekomsters naturlige forhold.

Sammen med overvåkingen vil det føres kontroll med forurensende utslipp og andre aktiviteter.

For å sikre den praktiske koordineringen av overvåkingen av luft, nedbør, grunnvann, vassdrag, fjorder og havområder og for å få en helhetlig tolkning av måleresultatene er det opprettet et arbeidsutvalg.

Følgende institusjoner deltar i arbeidsutvalget:

Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk (DVF)

Fiskeridirektoratets Havforskningsinstitutt (FHI)

Norges Geologiske Undersøkelser (NGU)

Norsk institutt for luftforskning (NILU)

Norsk institutt for vannforskning (NIVA)

Statens forurensningstilsyn (SFT)

Overvåkingsprogrammet finansieres i hovedsak over statsbudsjettet. Statens forurensningstilsyn er ansvarlig for gjennomføring av programmet.

Resultater fra de enkelte overvåkingsprosjekter vil bli publisert i årlige rapporter.

Henvendelser vedrørende programmet kan i tillegg til de aktuelle institutter rettes til Statens forurensningstilsyn, Postboks 8100, Dep. Oslo 1, tlf. 02 - 22 98 10.

NILU OR :50/87
REFERANSE: O-8342
DATO : SEPTEMBER 1987
ISBN : 82-7247-841-2

BASISUNDERSØKELSE AV LUFTKVALITETEN
I DRAMMEN 1984-1986

DELRAPPORT F

Eksponeringsberegninger og korrosjon

Leif Otto Hagen, Jan F. Henriksen,
Kari Hoem og Steinar Larssen

Utført etter oppdrag fra
Statens forurensningstilsyn

FORORD

Etter oppdrag fra Statens forurensningstilsyn (SFT) har Norsk institutt for luftforskning (NILU) gjennomført en basisundersøkelse av luftkvaliteten i Drammen i perioden 1984-1986, som en del av Statlig program for forurensningsovervåking. Undersøkelsen var i hovedsak finansiert av SFT, med mindre bidrag fra NILU og Drammen kommune.

Denne delrapporten presenterer resultater av beregninger av befolkningens eksponering for luftforurensninger i Drammen og av en undersøkelse av korrosjonsforholdene i området. Eksponeringsberegningene er viktige for vurdering av mulige helsevirkninger av luftforurensninger (Delrapport G). Hensikten med korrosjonsundersøkelsen var å finne sammenhengen mellom miljøvariable og korrosjon.

Eksponeringsberegningene og korrosjonsundersøkelsen er gjennomført av NILU.

Resultatene fra basisundersøkelsen i Drammen er presentert i rapportene på listen nedenfor. Rapportene kan skaffes ved henvendelse til NILU og Statens forurensningstilsyn. Rapportene fra Statens Institutt For Folkehelse(SIFF) og Transportøkonomisk Institutt (TØI) kan også fås ved direkte henvendelse til instituttene.

Rapportliste

Hovedrapport.	SFT-rapport	272/87
	NILU-rapport OR	51/87
Delrapport A Lavvegetasjon på bjørk.	SFT-rapport	275/87
	NILU-rapport OR	45/87
Delrapport B Meteorologi og luftkvalitet.	SFT-rapport	276/87
	NILU-rapport OR	46/87

Delrapport C	Utslippsdata.	SFT-rapport	277/87
		NILU-rapport OR	47/87
Delrapport D	Spredningsberegninger.	SFT-rapport	278/87
		NILU-rapport OR	48/87
Delrapport E	Sporstoffundersøkelser.	SFT-rapport	279/87
		NILU-rapport OR	49/87
Delrapport F	Eksponeringsberegninger og korrosjon.	SFT-rapport	280/87
		NILU-rapport OR	50/87
Delrapport G	Helsevirkninger av luftforurensninger.	SFT-rapport	281/87
		SIFF/TOKS-rapport	01/87
Framdriftsrapport nr. 1.	Pr. 1. oktober 1985.	SFT-rapport	213/86
		NILU-rapport OR	5/86
Framdriftsrapport nr. 2.	Pr. 1. august 1986.	SFT-rapport	244/86
		NILU-rapport OR	70/86
Virkninger av luftforurensning på folks dagligliv, helse og trivsel. Resultater fra en intervjuundersøkelse i Drammen.		TØI-rapport	1987
Innsamling av utslippsdata til basisundersøkelsen i Drammen.		NILU-rapport OR	20/85
Plan for basisundersøkelse i Drammen 1984-1986.		NILU-rapport OR	78/85

KONKLUSJON

Befolkningens eksponering for luftforurensninger

På grunnlag av målinger av luftkvalitet, beregninger av konsentrasjoner av luftforurensninger i hele Drammensområdet og bosetningsfordelingen, er det beregnet hvor mange personer som på sitt bosted er utsatt for luftkonsentrasjoner over norske forslag til grenseverdier (se tabellen nedenfor). Med grenseverdi for et stoff med hensyn på helsevirkninger menes her den mengden av forurensning som en ut fra nåværende viten antar befolkningen kan utsettes for uten at helsevirkninger forekommer. Helsevurderingene er utført av Statens Institutt For Folkehelse (SIFF), se Delrapport G.

Antall bosatte i områder der grenseverdiene ble overskredet vinterstid.

Stoff	Antall bosatte
SO ₂	7.000
Sot	23.600
SO ₂ og sot samtidig	7.000
NO ₂	18.000
CO ²	4.600*

* Gjelder personer som bor eller arbeider tett ved hovedveinettet.

Korrosjon

Hensikten var å finne sammenhenger mellom miljøvariable og korrosjon, samt å sammenlikne resultatene med tilsvarende målinger i Sarpsborg og Fredrikstad. Målingene viste at korrosjonshastigheten ble bestemt av fuktighetsforholdene og SO₂-konsentrasjonen. I de kaldeste vintermånedene hadde SO₂ - konsentrasjonen mindre innflytelse enn ventet, fordi temperaturen var for lav for elektrokjemiske reaksjoner. En fant best samsvar mellom korrosjon og SO₂ - belastning ved bare å ta hensyn til SO₂-konsentrasjonene ved temperaturer over -4⁰C for måneds-korrosjon på stål og over 0⁰C for årskorrosjon for alle metallene.

For å beskrive korrosjonsforholdene på månedsbasis tilfredsstillende trengs økt forskningsinnsats med enfaktor- og flerfaktorforsøk i klimaskap. Dette er nødvendig for å øke kunnskapene om de fysikalske/kjemiske prosessene på overflaten.

Korrosjon på årsbasis i Drammen kan beskrives tilfredsstillende ut fra de sammenhenger vi fant under basisundersøkelsen i Sarpsborg og Fredrikstad i 1981-1983.

SAMMENDRAG

Befolkningens eksponering for luftforurensninger

I basisundersøkelsen er det målt konsentrasjoner av luftforurensede stoffer på sju stasjoner og beregnet konsentrasjoner over hele undersøkelsesområdet av to komponenter. Ut fra befolkningsfordelingen i området er det utført eksponeringsberegninger som gir et bilde av den luftforurensning befolkningen utsettes for på sitt bosted. Vi har i denne undersøkelsen ikke kunnet ta hensyn til at befolkningen flytter seg innenfor området og opplever ulik grad av forurensning, og heller ikke at innendørs luftkvalitet kan avvike fra utendørs.

Statens Institutt For Folkehelse (SIF) har på grunnlag av luftkvalitetsdata og eksponeringsberegningene vurdert helsevirkningene av luftforurensningene i Drammen, se Delrapport G.

Eksponeringsberegningene viser at halvårsgrenseverdiene for svoveldioksid (SO_2) og sot ($40\text{-}60 \mu\text{g}/\text{m}^3$) ikke er overskredet samtidig i noen del av Drammens-området. Henholdsvis ca 1.000 og ca 2.000 personer bodde i områder hvor nedre grenseverdi for SO_2 og sot ($40 \mu\text{g}/\text{m}^3$) ble overskredet hver for seg vinteren 1984/85.

Vinteren 1984/85 bodde ca 7.000 personer i områder der døgnmiddelverdiene av SO_2 og sot begge samtidig overskred nedre grenseverdi på $100 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Nærmere 5.000 personer bodde i områder der øvre grenseverdi for sot på $150 \mu\text{g}/\text{m}^3$ ble overskredet. Lavere forurensningsgrad medførte at færre personer ble eksponert for høye døgnmiddelverdier vinteren 1985/86.

Målingene vinteren 1984/85 viste at de høyeste verdiene på alle stasjonene hovedsakelig forekom i forurensningsepisoden 10-12 februar.

Grenseverdien for halvårsmiddel for nitrogendioksid (NO_2) på $75 \mu\text{g}/\text{m}^3$ ble ikke overskredet i Drammen i måleperioden. Derimot bodde 18.000 personer i områder der nedre grenseverdi for døgnmiddel på $100 \mu\text{g}/\text{m}^3$ ble overskredet. Det var ingen overskridelser av øvre grenseverdi på $150 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Beregninger viser at 1.300 mennesker bor eller arbeider tett ved veier der øvre grenseverdi av NO_2 for timesmiddel ($350 \mu\text{g}/\text{m}^3$) overskrides utendørs. Tilsvarende tall for nedre grenseverdi ($200 \mu\text{g}/\text{m}^3$) er 4.400 personer.

Målinger og beregninger viste at konsentrasjonen av karbonmonoksid (CO) overskred grenseverdien på $10 \text{ mg}/\text{m}^3$ for 8 timer langs de mest trafikkerte veiene. Rundt 4.600 personer bor eller arbeider ved disse veiene. Snaut en firedel av disse personene kan være eksponert for CO-konsentrasjoner 2-3 ganger over grenseverdien.

Polysykliske aromatiske hydrokarboner (PAH) viste omtrent samme nivå i Drammen som i Fredrikstad, men lavere verdier enn på en gatestasjon i Oslo. En av PAH-komponentene, benzo(a)pyren (BaP), benyttes vanligvis for vurdering av helseeffekter. Det er beregnet at ca 15.000 personer i Drammen bor i områder der konsentrasjonen av BaP var over $3 \text{ ng}/\text{m}^3$ vinteren 1985/86. Dette anslaget er relativt usikkert, da det er basert på et lite antall målinger.

Korrosjon

Som en del av basisundersøkelsen i Drammen ble det gjennomført et korrosjonsmåleprogram. Hovedhensikten med dette var å finne sammenhenger mellom miljøvariable og korrosjon. Resultatene i Drammen skulle også sammenlignes med tilsvarende målinger i Sarpsborg og Fredrikstad.

Korrosjonsmålinger ble bare utført på Strømsø. Månedskorrosjon for stål ble målt i perioden 1.12.1984-1.3.1986, mens årskorrosjon for stål, aluminium, sink og kopper ble målt i perioden 1.12.1984-1.12.1985.

Målingene viste at korrosjonshastigheten i Drammen ble bestemt av fuktighetsforholdene og SO_2 -konsentrasjonen. I de kaldeste vintermånedene hadde SO_2 -konsentrasjonen mindre innflytelse enn ventet fordi temperaturen var for lav for elektrokjemiske reaksjoner.

Ved å se på sammenhengen mellom SO_2 -konsentrasjon og temperatur har vi beregnet en effektiv SO_2 -belastning på måneds- og årsbasis.

Den beste funksjonen for månedskorrosjon fant vi ved å beregne en effektiv SO_2 -belastning ut fra at SO_2 er ineffektiv ved temperatur under -4°C . Ved lavere temperatur stopper korrosjonsprosessen opp fordi elektrolytten fryser på prøveplatene.

En sammenligning med resultatene fra Sarpsborg og Fredrikstad viste dårlig overensstemmelse for månedskorrosjon, selv om vi benyttet en effektiv SO_2 -belastning, mens det var tilfredsstillende overensstemmelse for årskorrosjonen. For å beskrive korrosjonsforholdene på månedsbasis trengs bedre kunnskaper om de fysikalske/kjemiske prosessene på overflaten. For å oppnå dette er det nødvendig med en betydelig økt innsats på forskningssiden med enfaktor- og flerfaktorforsøk i klimaskap.

INNHOLD

	Side
FORORD	1
KONKLUSJON	3
SAMMENDRAG	5
1 BEFOLKNINGENS EKSPONERING FOR LUFTFORURENSNINGER	11
2 BEREGNET FORURENSNING OG EKSPONERING LANGS GATER/VEIER I DRAMMEN	31
3 KORROSJONSUNDERSØKELSE	37
4 REFERANSER	46

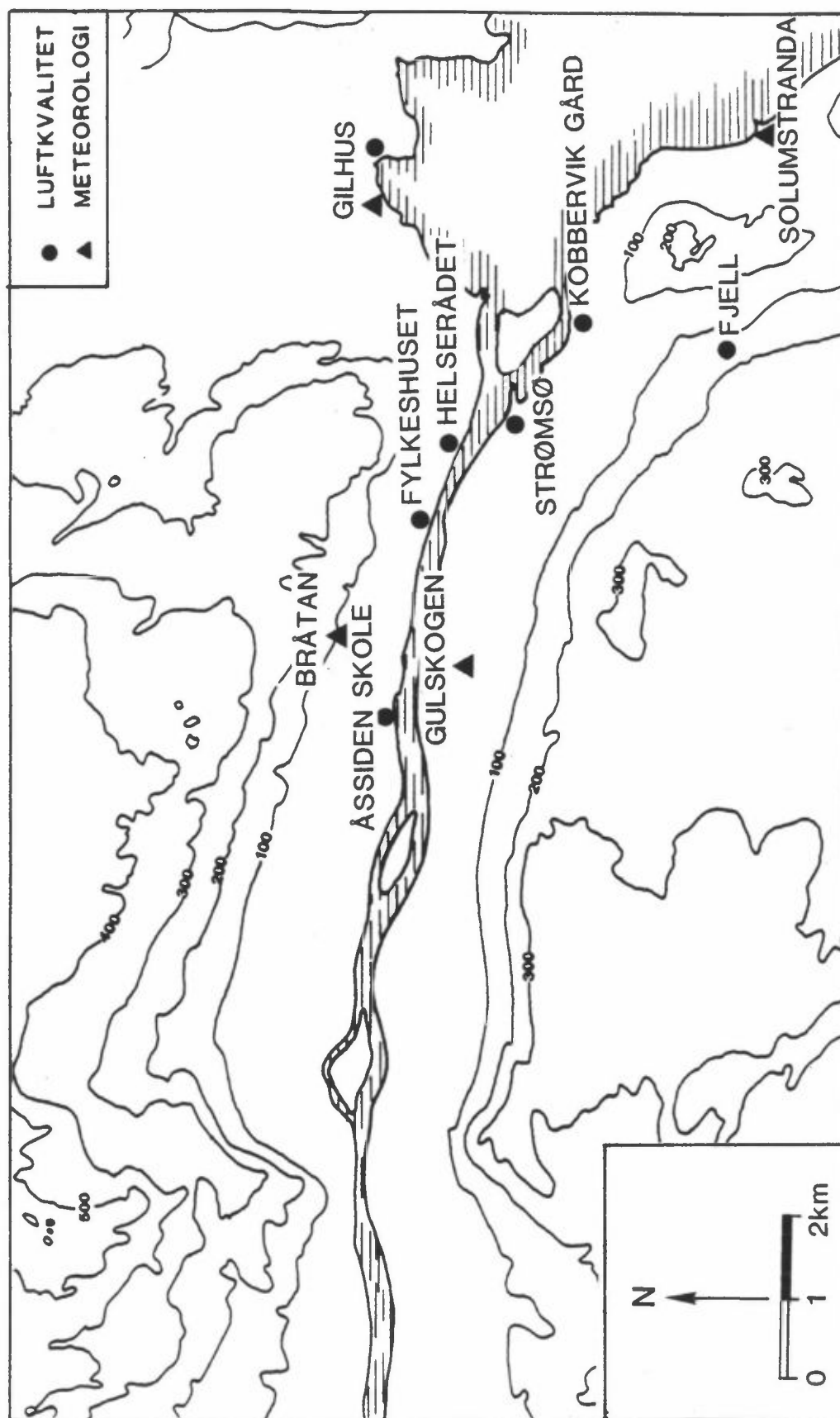
1 BEFOLKNINGENS EKSPONERING FOR LUFTFORURENSNINGER

Befolkningens eksponering for luftforurensninger er beregnet på grunnlag av målt luftkvalitet, beregnede forurensningsfelter og bosetningsfordelingen. En vurdering av mulige helsevirkninger av denne eksponeringen er utført av Statens Institutt For Folkehelse (Delrapport G).

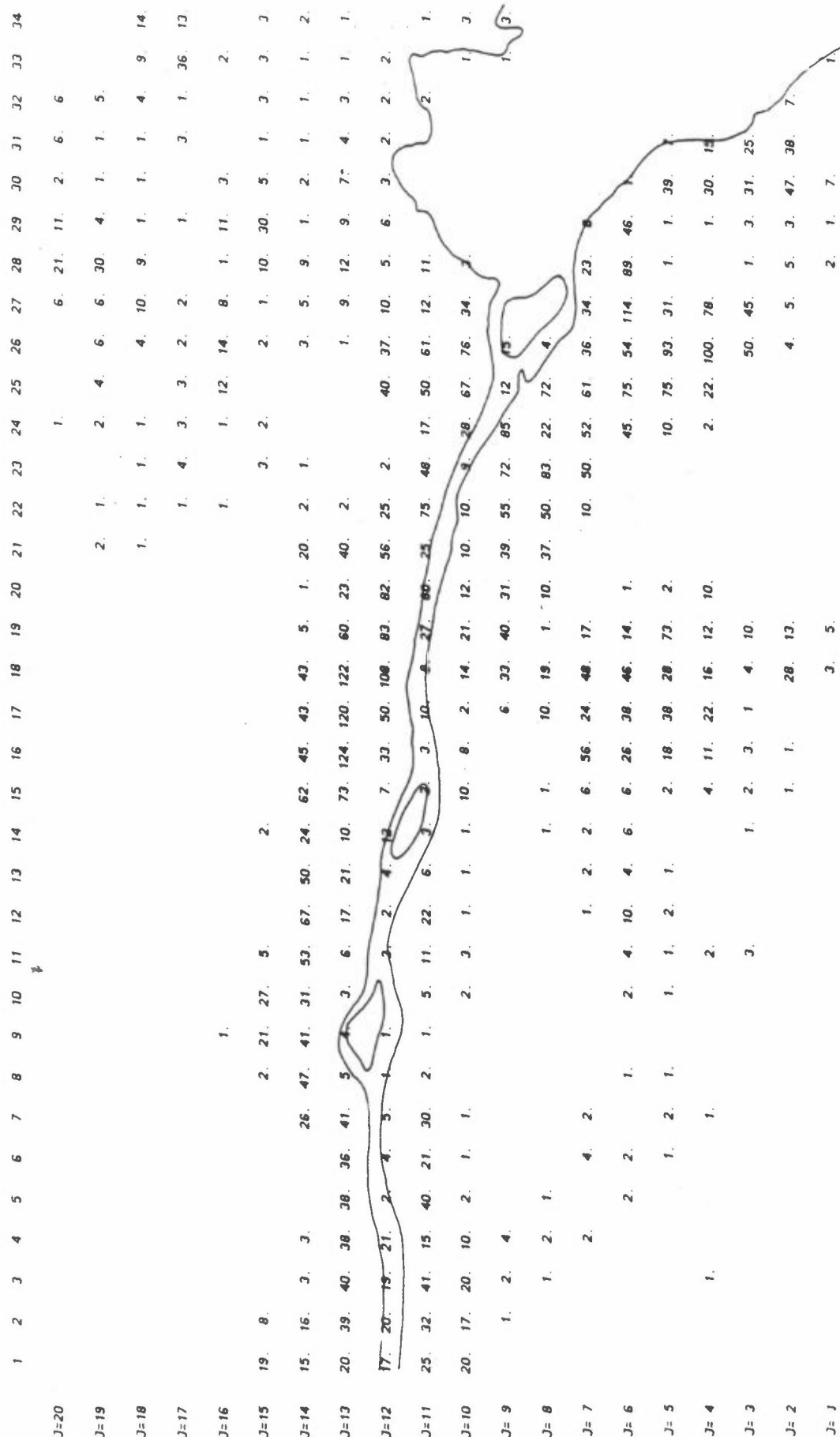
Befolkningen er fordelt i ruter på 500 x 500 m over hele prosjektområdet, på grunnlag av folketellingen i 1980 (figur 1 og 2). Dette gir totalt ca 65.600 innbyggere. Fordelingen på rutene innen hver grunnkrets er anslått på grunnlag av hustettheten og data fra Statistisk sentralbyrå om gjennomsnittlig antall beboere pr hus. Luftkvalitetsmålingene har sammen med beregninger av forurensningsfelter gitt grunnlag for å fastsette utstrekningen av områder som har forurensninger over visse nivåer. Det er utført eksponeringsberegninger for SO_2 , sot, NO_2 , CO og benzo(a)pyren (BaP).

Ved eksponeringsberegningene for SO_2 , sot, NO_2 og BaP har vi regnet at konsentrasjonen av forurensning ikke varierer innenfor hver rute. I realiteten varierer konsentrasjonen en del innenfor hver rute, avhengig av avstanden fra kilder (skorsteiner, veier etc). Når det gjelder CO, er det eksponeringen til dem som bor eller oppholder seg langs gater, som er av størst betydning. Her er området inndelt i delområder avhengig av avstand til gatene. Eksponering for høye korttidskonsentrasjoner av NO_2 er også beregnet for dem som bor langs de mest trafikkerte gatene.

Det ligger også en usikkerhet i å regne med en statisk befolkningsfordeling. Det enkelte individ flytter seg innenfor området og opplever ulik grad av forurensning. Mens kartleggingen baserer seg på utendørs luftkvalitet, vil det enkelte individ i stor grad oppholde seg innendørs og i noen grad i biler og andre transportmidler. Innendørs luftkvalitet vil skille seg fra utendørs. Tetning, ventilasjon og innendørs kilder (f.eks. røyking) er her viktige faktorer. Vi har i denne undersøkelsen ikke kunnet ta hensyn til disse forholdene.

Figur 1: Kart over undersøkelsesområdet for basisundersøkelsen i Drammen 1984-86 med målestasjoner.

Figur 2: Kart over befolkningsfordeling i Drammensdistriktet.
 Enhet: 10 personer.
 Sum for hele området: 65.588 personer.

Både vinteren 1984/85 og vinteren 1985/86 var kaldere enn normalt. Maksimumskonsentrasjonene av luftforurensninger i de verste forurensningsepisodene var antagelig nær det høyeste en kan få i Drammen med nåværende utslippsforhold. Det innebærer at eksponeringsresultatene som beskrives i det følgende, er over det normale når det gjelder døgnmiddelverdier. Eksponering av CO og NO₂ langs veier kan derimot gjenta seg hver vinter.

Virkingen av de to komponentene svoveldioksid (SO₂) og sot forsterker hverandre.

Både for SO₂ og sot er følgende grenseverdier for helsevirkninger foreslått (SFT, 1982):

6 mnd.: 40- 60 µg/m³
1 døgn: 100-150 µg/m³

Virkingen av de to komponentene forsterker hverandre. Forslaget til grenseverdier forutsetter at den forurensede luften inneholder begge komponenter. En ekspertgruppe oppnevnt av Verdens helseorganisasjon (WHO) har imidlertid anbefalt at forurensningsnivået for hver av disse komponentene burde ligge under de fastsatte grenseverdiene.

Halvårsgrenseverdien for SO₂ og sot er ikke overskredet samtidig i noe område. Henholdsvis ca 1.000 og ca 2.000 personer bor i områder hvor sot- og SO₂-grenseverdien overskrides hver for seg.

Målinger av SO₂ og sot er gjennomført på sju stasjoner (Delrapport B). Vinteren 1984/85 hadde seks stasjoner målinger bare i månedene desember-februar, mens Helserådet målte hele vinterhalvåret oktober-mars. Vinteren 1985/86 hadde alle stasjonene målinger i perioden oktober-mars. Ut fra forholdet mellom konsentrasjonene i periodene desember 1985 - februar 1986 og oktober 1985 - mars 1986 på hver stasjon, har vi anslått konsentrasjonene i perioden oktober 1984 - mars 1985. Resultatene er gitt i tabell 1.

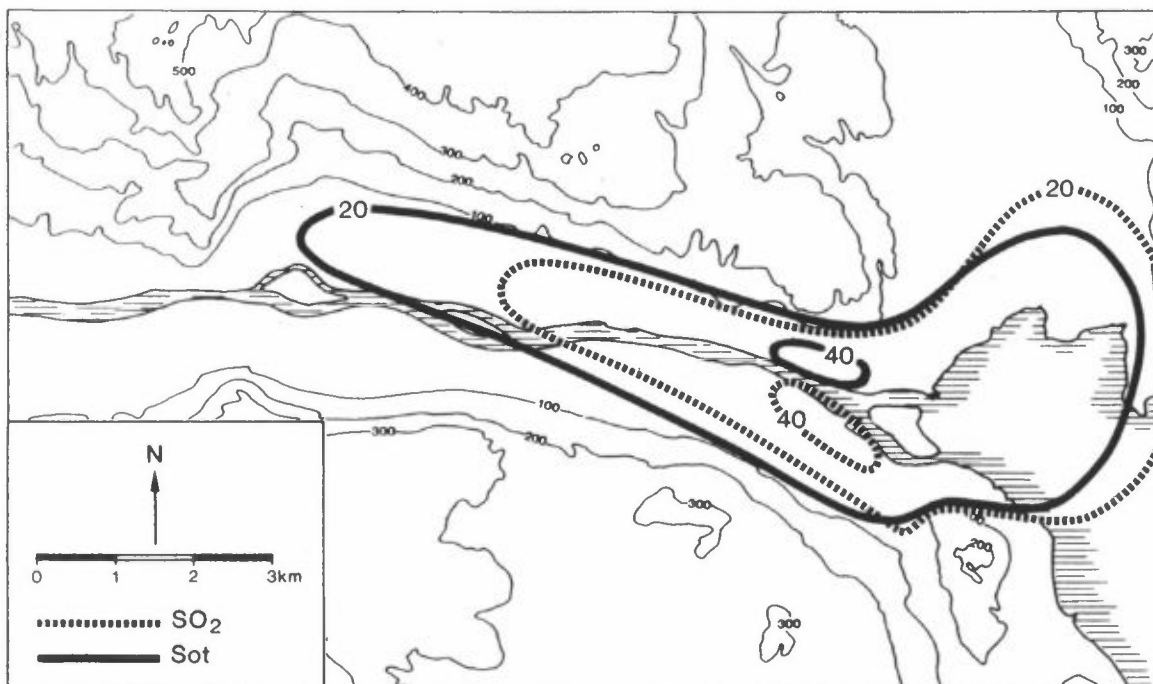
Tabell 1: Halvårsmiddelverdier (oktober-mars) av SO_2 og sot i Drammen vintrene 1984/85 og 1985/86 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$).

Vinter	1984/85		1985/86	
Stasjon	SO_2	Sot	SO_2	Sot
Strømsø	42	31	40	28
Fylkeshuset	27	36	24	39
Åssiden skole	24	29	20	25
Gilhus	28	24	24	24
Helserådet	34	42	30	42
Kobbervik gård	33	31	32	26
Fjell	15	13	12	13

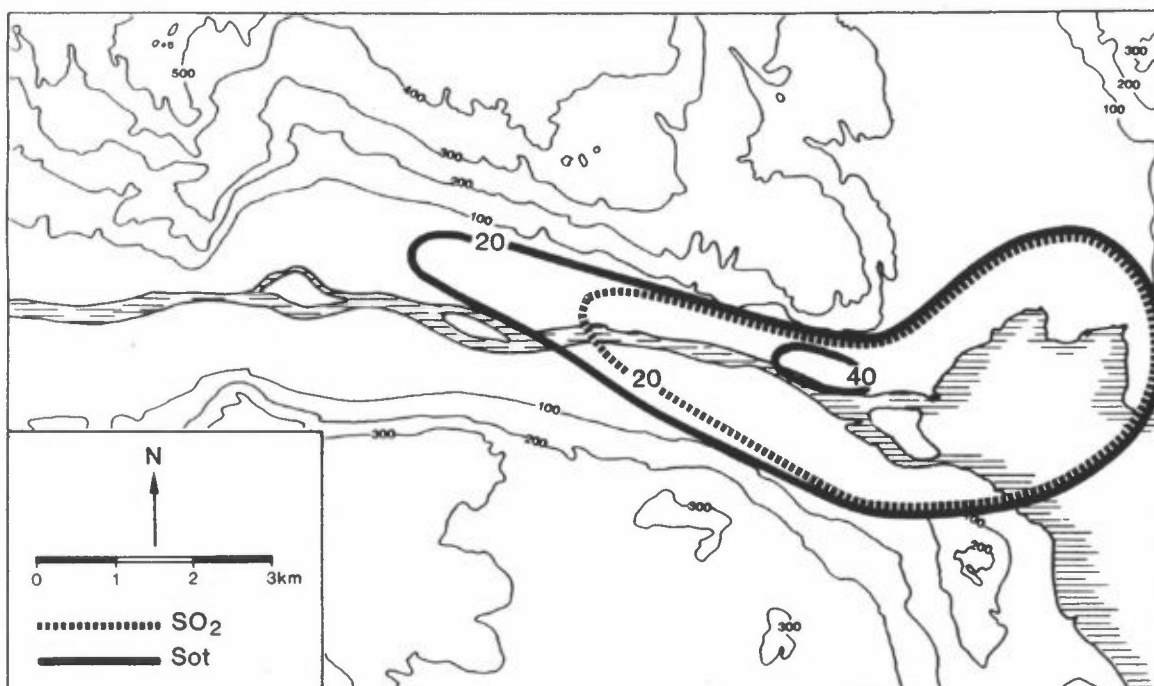
Målingene av SO_2 viser at middelveidien på Strømsø var litt over nedre grenseverdi vinteren 1984/85 og lik nedre grenseverdi vinteren 1985/86. De øvrige stasjonene lå klart under nedre grenseverdi. Fjell, som ligger ca 150 m høyere enn dalbunnen, viste meget lave verdier. Sotmålingene viste middelveidier litt over nedre grenseverdi på Helserådet i sentrum. Fylkeshuset lå nær nedre grenseverdi, mens de øvrige stasjonene lå langt under. Fjell hadde de klart laveste verdiene også for sot.

Det var ingen vesentlige forskjeller i konsentrasjonene av SO_2 og sot de to vintrene, selv om tendensen var litt lavere SO_2 -verdier vinteren 1985/86. Begge vintrene var kaldere enn normalt og hadde dårlige spredningsforhold.

Ut fra målingene av SO_2 og sot og beregninger av konsentrasjonsfelt av SO_2 ved hjelp av spredningsmodeller har vi kommet fram til konsentrasjonsfelt på halvårsbasis som vist i figur 3 og 4. Ut fra disse figurene og befolkningsfordelingen i området har vi beregnet eksponeringen for SO_2 og sot, som vist i tabell 2.

Figur 3: Halvårsmiddelværdier av SO₂ og sot vinteren 1984/85 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$).

Figur 4: Halvårsmiddelværdier av SO₂ og sot vinteren 1985/86 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$).

I hele prosjektområdet bor det vel 65.000 personer. Av disse var 19.000- 22.000 personer eksponert for samtidige middelveirdier av SO_2 og sot over $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ (halve nedre grenseverdi) vinterstid. Vinteren 1984/85 bodde 2.300 personer i et område (Strømsø) hvor SO_2 lå knapt over nedre grenseverdi, mens sot-verdien var over halve nedre grenseverdi. Begge vintrene bodde ca 1.000 personer i et område (Bragernes) hvor sotverdien var over nedre grenseverdi og SO_2 -verdien var over halve nedre grenseverdi. Begge grenseverdiene ble ikke overskredet samtidig i noe område.

Tabell 2: Samtidig eksponering for SO_2 og sot, halvårsmiddelveirdier (antall eksponerte personer³).

Vinterhalvår	Middelveirdi av SO_2 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	Middelveirdi av sot ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)		
		< 20	20-40	> 40
1984/85	< 20	33.000	10.000	0
	20-40	200	19.000	1.100
	> 40	0	2.300	0
1985/86	< 20	39.000	7.500	0
	20-40	0	18.000	1.100
	> 40	0	0	0

Vinteren 1984/85 bodde rundt 7.000 personer i områder der døgnmiddelveirdiene av SO_2 og sot begge overskred nedre grenseverdi på $100 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Nærmere 5.000 personer bodde i områder der øvre grenseverdi for sot ($150 \mu\text{g}/\text{m}^3$) ble overskredet denne vinteren. Lavere forurensningsgrad medførte at færre personer ble eksponert for høye døgnmiddelveirdier vinteren 1985/86.

Samtidig eksponering for høye døgnmiddelveirdier av SO_2 og sot er vanskeligere å beregne enn samtidig eksponering for halvårsmiddelveirdier. Dette skyldes at de maksimale døgnmiddelveirdiene av SO_2 og sot kan inntreffe på forskjellige dager på de ulike stasjonene og nødvendigvis ikke på samme dag for begge stoffer på hver stasjon. Tabell 3 viser imidlertid at vinteren 1984/85, som hadde høyere maksimalverdi enn vinteren 1985/86, forekom de høyeste verdiene på alle stasjonene hovedsakelig i en forurensningsepisode på 2-3 dagers varighet i februar.

I tabellene 4-6 er alle samtidige døgnmiddelverdier av SO_2 og sot gruppert i ulike konsentrasjonsnivåer. Tabell 4 viser eksempelvis at én dag på Strømsø vinteren 1984/85 var SO_2 -konsentrasjonen i intervallet 101-150 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, og sotkonsentrasjonen var over 150 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Siden denne stasjonen bare hadde én verdi over 100 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ av både SO_2 og sot denne vinteren, er det klart fra tabell 3 at disse verdiene forekom den 12.2.1985.

Informasjonen i tabellene 3-6 er benyttet til å utarbeide konsentrasjonsfelt av samtidige antatte høyeste døgnmiddelverdier av SO_2 og sot for vintrene 1984/85 og 1985/86, se figur 5 og 6.

Ut fra disse figurene har vi beregnet eksponeringsdata for maksimale samtidige døgnmiddelverdier av SO_2 og sot, som vist i tabell 7.

Tabellen viser at langt flere personer var eksponert for høye døgnmiddelverdier av sot og SO_2 enn for høye halvårsmiddelverdier. Høyere konsentrasjoner vinteren 1984/85 medførte vesentlig flere eksponerte personer denne vinteren enn vinteren 1985/86. F.eks. var ca 7.000 personer eksponert for samtidige døgnmiddelverdier av sot og SO_2 over nedre grenseverdi vinteren 1984/85. Ytterligere nesten 17.000 personer var eksponert for maksimal døgnmiddelverdi av sot over nedre grenseverdi denne vinteren.

Tabell 3: Maksimale døgnmiddelkonsentrasjoner av henholdsvis SO₂ og sot (µg/m³), dato verdiene opptrer på og døgnmiddelkonsentrasjoner av henholdsvis sot og SO₂ (µg/m³) de samme dagene, for vintrene 1984/85 og 1985/86.

Periode	Vinteren 1984/85 (desember - februar)					
Stoff	SO ₂			Sot		
Stasjon	Maks. SO ₂ -verdi	Dato	Tilhørende sot-verdi	Maks. sot-verdi	Dato	Tilhørende SO ₂ -verdi
Strømsø	146	12.2	151	151	12.2	146
Fylkeshuset	88	28.1	91	151	12.2	74
Åssiden skole	84	12.2	118	118	12.2	84
Gilhus	93	12.2	120	120	12.2	93
Helserådet	113	12.2	187	187	12.2	113
Kobbervik gård	137	12.2	109	159	11.2	101
Fjell	66	29.1	27	47	10.2	29

Periode	Vinteren 1985/86 (oktober - mars)					
Stoff	SO ₂			Sot		
Stasjon	Maks. SO ₂ -verdi	Dato	Tilhørende sot-verdi	Maks. sot-verdi	Dato	Tilhørende SO ₂ -verdi
Strømsø	97	25.11 30.12	61 57	80	17.1	90
Fylkeshuset	65	11.2	92	118	17.1	61
Åssiden skole	72	4.2	15	73	8.11	14
Gilhus	71	30.12	96	96	30.12	71
Helserådet	76	17.1	83	114	8.11	22
Kobbervik gård	91	13.2	50	86	12.2	86
Fjell	47	19.3	50	50	12.2 19.3	24 47

Tabell 4: Antall samtidige døgnmiddelverdier av SO₂ og sot i perioden desember 1984 - februar 1985 fordelt i ulike forurensningsintervaller.

Des. 1984-feb. 1985		Sot ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)				
		0-50	51-100	101-150	>150	Sum
STRØMSØ						
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	37	3			40
	51-100	29	12			41
	101-150	1	6		1	8
	Sum	67	21		1	89
FYLKESHUSET						
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	59	15			74
	51-100	2	10	3	1	16
	Sum	61	25	3	1	90
ÅSSIDEN SKOLE						
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	68	12	1		81
	51-100	3	5	1		9
	Sum	71	17	2		90
GILHUS						
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	68	5			73
	51-100	10	6	1		17
	Sum	78	11	1		90
HELSE RÅDET						
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	51	14	1		66
	51-100	3	16	2		21
	101-150				2	2
	Sum	54	30	3	2	89
KOBBERVIK GÅRD						
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	46	5			51
	51-100	11	14			25
	101-150		2	1	1	4
	Sum	57	21	1	1	80
FJELL						
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	89				89
	51-100	1				1
	Sum	90				90

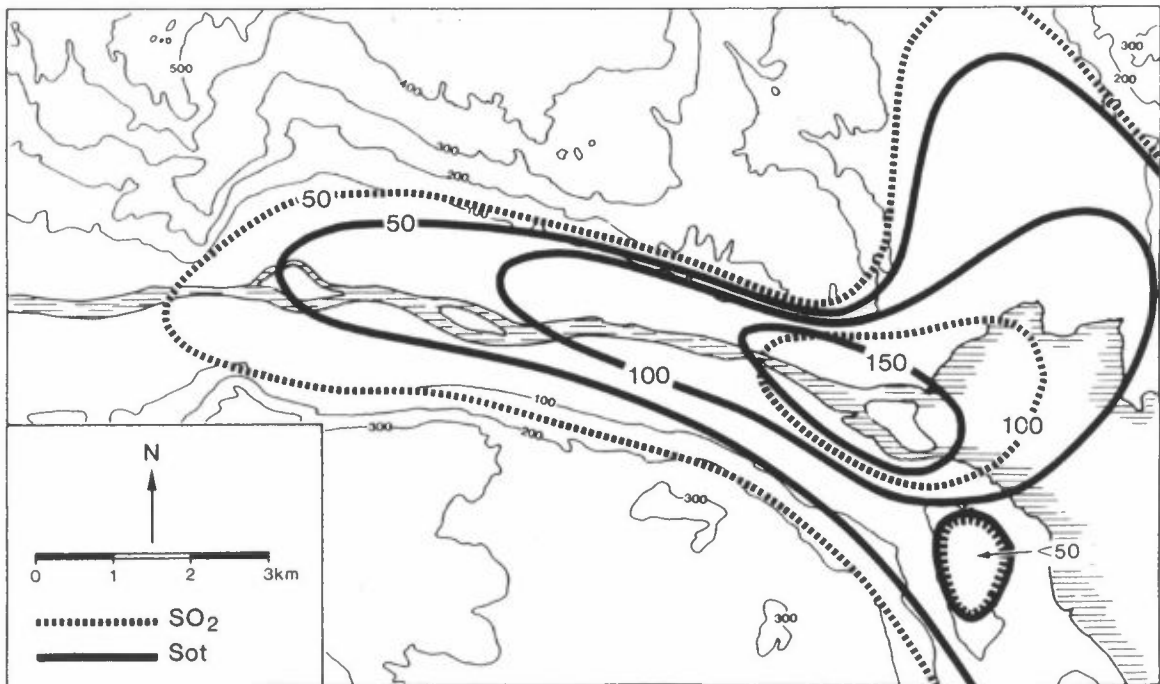
Tabell 5: Antall samtidige døgnmiddelverdier av SO₂ og sot i perioden desember 1985 - februar 1986 fordelt i ulike forurensningsintervaller.

Des. 1985-feb. 1986		Sot (µg/m ³)			
STRØMSØ		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ (µg/m ³)	0- 50	36			36
	51-100	39	15		54
	Sum	75	15		90
FYLKESHUSET		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ (µg/m ³)	0- 50	52	29	1	82
	51-100		7	1	8
	Sum	52	36	2	90
ÅSSIDEN SKOLE		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ (µg/m ³)	0- 50	76	8		84
	51-100	4	2		6
	Sum	80	10		90
GILHUS		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ (µg/m ³)	0- 50	79	5		84
	51-100	1	5		6
	Sum	80	10		90
HELSE RÅDET		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ (µg/m ³)	0- 50	56	20	1	77
	51-100		13		13
	Sum	56	33	1	90
KOBBERVIK GÅRD		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ (µg/m ³)	0- 50	51	4		55
	51-100	15	13		28
	Sum	66	17		83
FJELL		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ (µg/m ³)	0- 50	90			90
	Sum	90			90

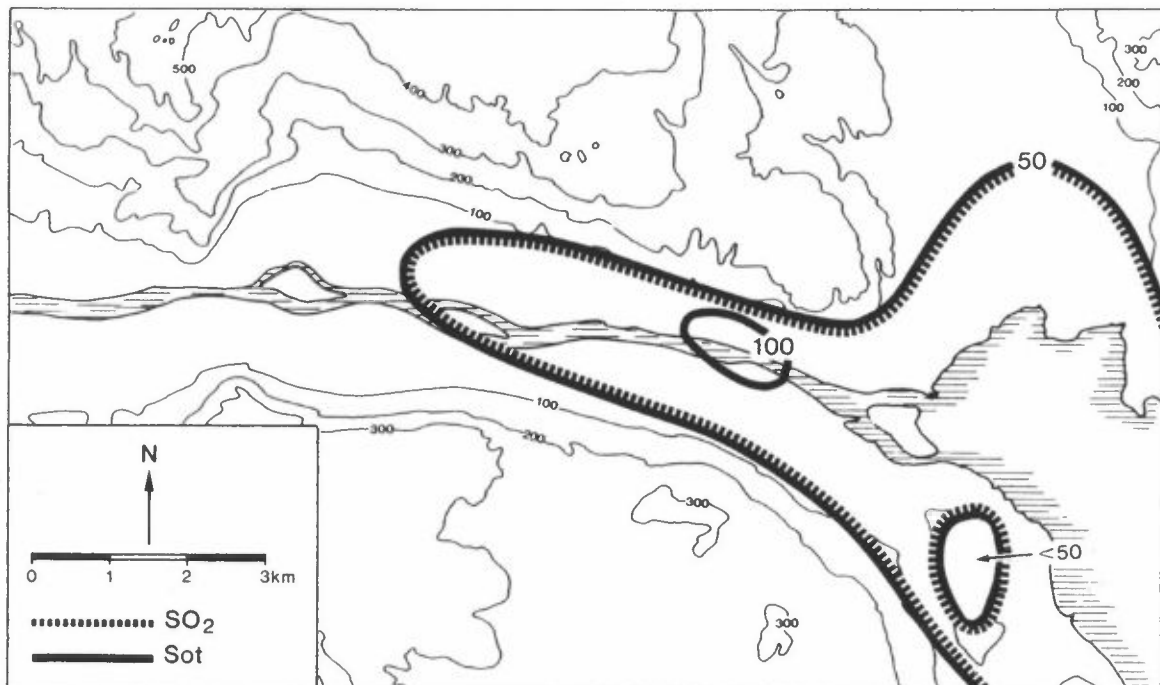

Tabell 6: Antall samtidige døgnmiddelverdier av SO₂ og sot i perioden oktober 1985 - mars 1986 fordelt i ulike forurensningsintervaller.

Okt. 1985 - mar.1986		Sot ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)			
STRØMSØ		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	114	4		118
	51-100	47	17		64
	Sum	161	21		182
FYLKESHUSET		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	131	41	1	173
	51-100		8	1	9
	Sum	131	49	2	182
ÅSSIDEN SKOLE		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	165	10		175
	51-100	4	3		7
	Sum	169	13		182
GILHUS		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	167	7		174
	51-100	1	6		7
	Sum	168	13		181
HELSE RÅDET		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	120	37	2	159
	51-100		14		14
	Sum	120	51	2	173
KOBBERVIK GÅRD		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	131	5		136
	51-100	24	15		39
	Sum	155	20		175
FJELL		0-50	51-100	101-150	Sum
SO ₂ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	0- 50	176			176
	Sum	176			176

Figur 5: Samtidige antatte høyeste døgnmiddelverdier av SO₂ og sot vinteren 1984/85 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$).

Figur 6: Samtidige antatte høyeste døgnmiddelverdier av SO₂ og sot vinteren 1985/86 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$).

Tabell 7: Samtidig eksponering for SO₂ og sot, høyeste døgnmiddelverdier (antall eksponerte personer).

Vinter- halvår	Høyeste døgnmiddel- verdi av sot (µg/m ³)	Samtidig høyeste døgnmiddel- verdi av SO ₂ (µg/m ³)			Sum antall eksponerte personer
		0 - 50	51-100	101-150	
1984/85	0 - 50	15.000	9.000	0	24.000
	51 - 100	0	18.000	0	18.000
	101 - 150	0	16.000	3.000	19.000
	151 - 200	0	600	4.000	4.600
1985/86	0 - 50	28.000	0	0	28.000
	51 - 100	0	36.500	0	36.000
	101 - 150	0	1.100	0	1.100

For NO₂ er det foreslått grenseverdier for halvår, døgn og time.

For NO₂ er følgende grenseverdier foreslått (SFT, 1982):

6 mnd. :   75 µg/m³
 1 døgn : 100 - 150 µg/m³
 1 time : 200 - 350 µg/m³

Døgnmålinger er utført på Strømsø, Åssiden skole og Fylkeshuset, på Fylkeshuset bare vinteren 1985/86. Fylkeshuset hadde dessuten kontinuerlige målinger begge vintrene (verdier gitt som timesmiddelverdier).

Grenseverdien for halvårsmiddel for NO₂ ble ikke overskredet i Drammen. Anslagsvis 28.000 personer bor i områder der halvårsmiddelverdien var over 40 µg/m³ vinteren 1985/86

Middelverdiene av NO₂ de to vintrene 1984/85 og 1985/86 er gitt i tabell 8.

Tabell 8: Middelerverdier av NO₂ de to vintrene 1984/85 (desember-februar) og 1985/86² (oktober-mars og desember-februar) (µg/m³).

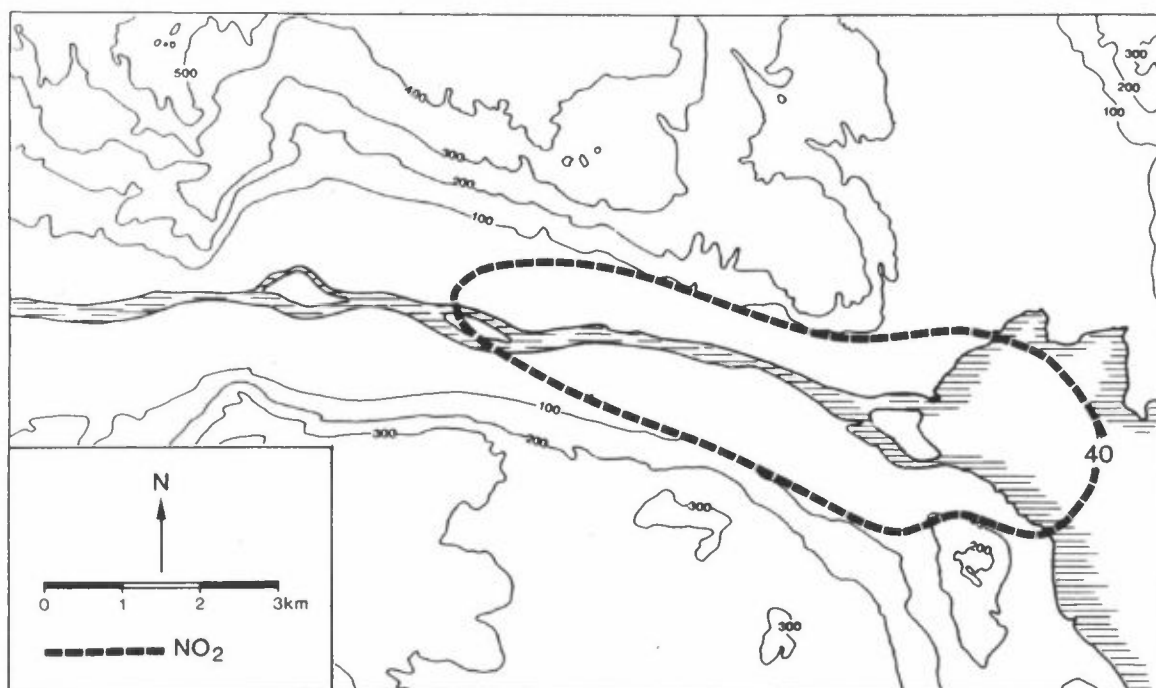
Stasjon	1984/85	1985/86	
	Des - feb	Okt - mar	Des - feb
Strømsø	59	59	71
Fylkeshuset	43*	63	72 (59*)
Assiden skole	46	48	54

* På grunnlag av kontinuerlig registrerende instrument.

På grunnlag av målingene vinteren 1985/86, da målingene dekket hele halvåret, har vi i figur 7 vist hvilket område som antas å ha middelverdi over 40 µg/m³ (omtrent halve grenseverdien). Utstrekningen av området er mer usikker enn for SO₂ og sot, fordi det bare er målt på tre stasjoner, og alle disse hadde konsentrasjoner over 40 µg/m³. Alle stasjonene hadde imidlertid verdier klart under grenseverdien på 75 µg/m³. På grunnlag av figur 7 har vi beregnet at ca 28.000 personer bor i områder hvor middelkonsentrasjonen er over 40 µg/m³.

Ca. 18.000 personer bor i områder der nedre grenseverdi for døgnmiddelverdi av NO₂ overskrides. Ingen målinger har vist overskridelser av øvre grenseverdi.

Tabell 9 viser høyeste døgnmiddelverdi av NO₂ hver av de to vintrene 1984/85 (desember-februar) og 1985/86 (oktober-mars) og antall verdier i ulike konsentrasjonsnivåer. Begge vintrene hadde alle de tre stasjonene maksimale døgnmiddelverdier over 100 µg/m³, men under 150 µg/m³. Strømsø og Fylkeshuset hadde langt flere døgnmiddelverdier over 100 µg/m³ vinteren 1985/86 enn vinteren 1984/85.

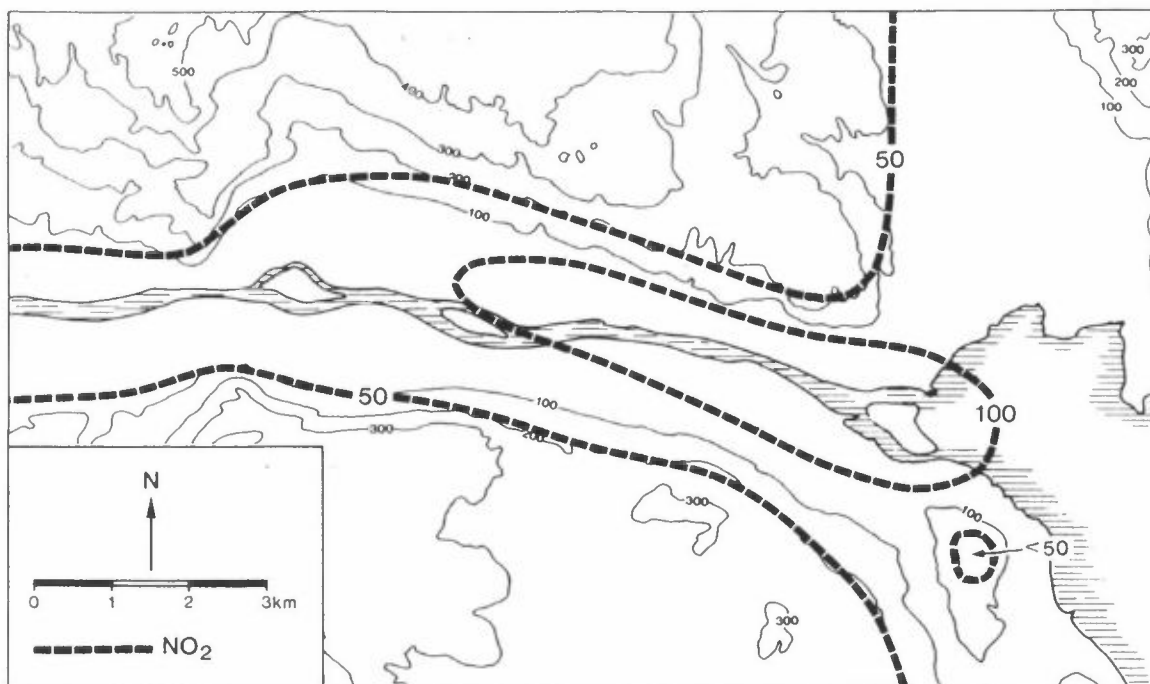
Figur 7: Halvårsmiddelerdi av NO_2 vinteren 1985/86 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$).

Tabell 9: Maksimale døgnmiddelkonsentrasjoner av NO_2 og antall observasjoner i ulike konsentrasjonsintervaller² vinteren 1984/85 (desember-februar) og vinteren 1985/86 (oktober-mars).

Stasjon	Høyeste døgnmiddelerdi ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)		NO_2 -konsentrasjon ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)						Sum antall observasjoner	
			0 - 50		51 - 100		101 - 150			
	1984/85	1985/86	1984/85	1985/86	1984/85	1985/86	1984/85	1985/86	1984/85	1985/86
Strømsø	135	116	38	69	49	88	3	12	90	169
Fylkeshuset	110*	128	55	63	23	105	1	14	79	182
Assiden skole	113	109	56	111	26	69	1	2	83	182

*På grunnlag av kontinuerlig registrerende instrument.

Figur 8 viser konsentrasjonsfeltet for maksimale døgnmiddelkonsentrasjoner av NO_2 som gjennomsnitt for de to vintrene 1984/85 og 1985/86. Den tegnede kurven for $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ er nokså usikker, fordi stasjonene som har hatt målinger har vist langt høyere maksimale verdier. Det er imidlertid relativt få verdier under $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ på målestasjonene sammenlignet med f.eks. SO_2 . Dette tyder på at kurven for $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$ for NO_2 dekker et større område enn tilsvarende kurve for SO_2 .

Figur 8: Maksimale døgnmiddelverdier av NO_2 som gjennomsnitt for vintrene 1984/85 og 1985/86 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$).

Ut fra figur 8 er det beregnet hvor mange personer som har vært eksponert for døgnmiddelverdier av NO_2 i ulike konsentrasjonsintervaller de to vintrene 1984/85 og 1985/86 i gjennomsnitt, se tabell 10.

Tabell 10: Eksponering for NO_2 som gjennomsnitt for vintrene 1984/85 og 1985/86, høyeste døgnmiddelverdi (antall eksponerte personer).

Høyeste døgnmiddelverdi av NO_2 vintrene 1984/85 og 1985/86 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$).	Antall eksponerte personer
0 - 50	8.600
51 - 100	39.000
101 - 150	18.000

Nedre grenseverdi for 1-times middelveirdi av NO₂ overskrides sannsynligvis bare langs de mest trafikkerte veiene og gatene

Et sammendrag av timesverdiene ved Fylkeshuset er gitt i tabell 11.

Tabell 11: Resultater av målinger av timesmiddelveirdier av NO₂ på Fylkeshuset.

Periode	Høyeste timesmiddelveirdi (µg/m ³)	Antall timer		Antall times-obs. totalt
		>100 µg/m ³	>200 µg/m ³	
Des 1984-feb 1985	246	79	2	2.054
Des 1985-feb 1986	249	125	3	1.935

Målingene viser at nedre grenseverdi for NO₂ for én time ble overskredet to ganger vinteren 1984/85 og tre ganger vinteren 1985/86, dvs 0,1-0,2 % av tiden. De høyeste verdiene var opp mot 250 µg/m³. Overskridelsene må således sies å være små og få. Da denne stasjonen er markert påvirket av biltrafikken, er det mest sannsynlig at grenseverdien overskrides bare langs de mest trafikkerte veiene og gatene, i alle fall i et mindre område enn der nedre grenseverdi for døgnmiddel overskrides.

I kapittel 2 er det utført beregninger av maksimale timesmiddelveirdier av NO₂ langs gater og veier i beregningsområdet. Her er det også beregnet hvor mange personer som er eksponert for konsentrasjoner over grenseverdiene.

CO-konsentrasjonen i Drammen overskrider grenseverdien for 8 timer langs de mest trafikkerte hovedveiene.

For CO er følgende grenseverdier foreslått (SFT, 1982):

8 timer: 10 mg/m³

1 time : 25 mg/m³

CO-målinger er bare utført på stasjonen ved Fylkeshuset. De ga resultater som vist i tabell 12.

Tabell 12: Resultater av CO-målingene på Fylkeshuset.

Periode	Maks. times-middel ₃ (mg/m ³)	Antall timer >25 mg/m ³	Maks. 8-timers middel ₃ (mg/m ³)	Ant. dager med 8-timers middel ₃ >10 mg/m ³	Antall times-obs. totalt
Des 1984-feb 1985	14,9	0	11,7	3	2.043
Des 1985-feb 1986	16,5	0	12,1	2	1.985

Målingene viser at de høyeste timesmiddelverdiene var klart lavere enn grenseverdien. Derimot ble grenseverdien for 8 timer overskredet 2-3 dager hver av de to vintrene. Overskridelsene må sies å være få og små.

Det er utført beregninger av hvor høyt CO-nivet er langs gate/veinettet i prosjektområdet og hvor mange personer som er eksponert for konsentrasjoner over grenseverdiene. Disse beregningene er nærmere beskrevet i kapittel 2.

Omtrent 15.000 personer bor i områder der konsentrasjonen av benzo(a)-pyren var over 3 ng/m³ vinteren 1985/86

Grenseverdier for benzo(a)pyren (BaP) finnes ikke i Norge. Målinger er utført på Strømsø og Fylkeshuset hver 8. dag i periodene desember 1984 - februar 1985, mai - juli 1985 og oktober 1985 - mars 1986. For å redusere analysekostnadene er 1-3 prøver slått sammen ved analysen, fortrinnsvis dager med samme vær- og forurensingsforhold.

Resultatene av BaP-målingene er gitt i tabell 13.

Tabell 13: Middelerverdier av BaP-målingene (ng/m³).

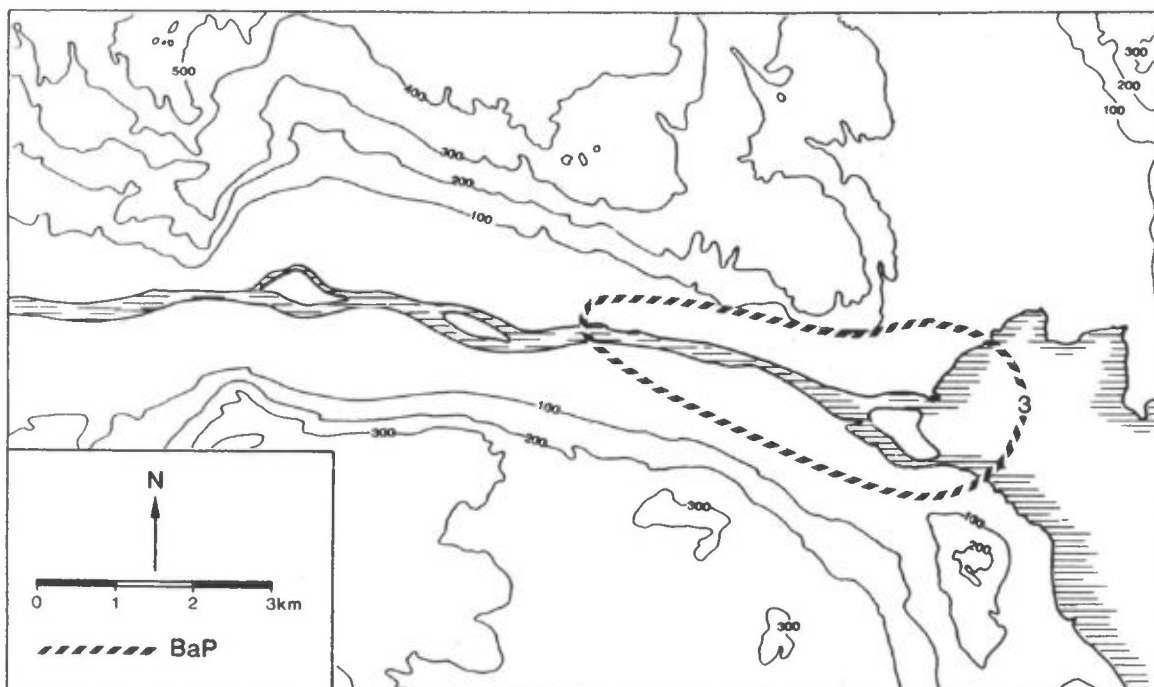
Stasjon	Desember 1984 - februar 1985	Desember 1985 - februar 1986	Oktober 1985 - mars 1986
Strømsø	1,3	6,8	4,7
Fylkeshuset	2,9	10,7	6,9

Målingene av BaP og sot i perioden oktober 1985 - mars 1986 antyder en relativt god samvariasjon mellom disse stoffene, på samme måte som tidligere funnet i Sarpsborg/Fredrikstad og Bergen. Vinteren 1984/85 var BaP-verdiene forholdsvis lave i Drammen. Ved eksponeringsberegningene har vi lagt målingene fra vinteren 1985/86 til grunn. Vi har lagt mer vekt på målingene fra Strømsø enn fra Fylkeshuset, fordi Fylkeshuset er påvirket av biltrafikken på E-76.

Som i Sarpsborg, Fredrikstad og Bergen har vi tegnet isolinje for en BaP-konsentrasjon på 3 ng/m^3 , se figur 9. Ut fra sotmålingene vil det området hvor BaP er over 3 ng/m^3 være større enn det området hvor sot er over $40 \text{ } \mu\text{g/m}^3$, men mindre enn det området der sot er over $20 \text{ } \mu\text{g/m}^3$.

Det er beregnet at ca 15.000 personer bor i områder hvor BaP-konsentrasjonen var over 3 ng/m^3 i perioden oktober 1985 - mars 1986. Anslaget må betraktes som relativt usikkert på grunn av forhold som er nevnt foran.

Figur 9: Middelerdi av BaP vinteren 1985/86 (ng/m^3).

2 BEREGET FORURENSNING OG EKSPONERING LANGS GATER/VEIER I DRAMMEN

Det er beregnet CO- og NO₂-konsentrasjoner langs veier med årsdøgntrafikk (ÅDT) større enn 3.000 kjøretøy/døgn

Forurensningsnivået langs gate/vei-nettet i Drammen er beregnet med Nordisk beregningsmetode for bilavgasser (Larssen et al., 1984). Beregningsresultatet er presentert i tabell 14. Med denne metoden beregnes høye korttidsverdier av CO og NO₂ innenfor en avstand på 15 meter fra veikanten, basert på data for trafikk og veigeometri. Metoden er utviklet for veier med tette fasaderekker, og vil overvurdere forurensningen en del langs veier med spredt bebyggelse. Det er tatt hensyn til dette i vurderingen av resultatene.

Trafikkdata er innhentet fra Byplankontoret i Drammen og Vegkontoret i Buskerud. Byplankontoret har foretatt en rekke målinger de siste årene og ut fra disse anslått verdier for årsdøgntrafikken. Beregningene gjelder for trafikksituasjonen i 1984.

Tilsvarende beregninger ble foretatt for Bergen i forbindelse med basisundersøkelsen der (Larssen et al., 1986, Larssen og Hoem, 1986). På oppdrag fra Vegdirektoratet er det i tillegg utført beregninger for riks- og fylkesvei-nettet i en rekke andre byer i Norge (Larssen og Hoem, 1984).

Metoden gir 99-prosentilverdier på årsbasis av 8-timers glidende CO-konsentrasjoner og 1-times NO₂-konsentrasjoner. Denne verdien (99-prosentilverdien) overskrides i 1% av tiden i et år, dvs i ca 90 tilfeller. I praksis er det oftest i rushtiden om ettermiddagen at de høyeste forurensningsverdiene opptrer. I løpet av en tid med svak vind og mye forurensning vil høye verdier erfaringsmessig kunne opptre i 2-4 timer rundt kl 16.00. Dette innebærer da at 99-prosentilverdien vanligvis vil bli overskredet 20-40 dager i løpet av et år. Overskridelsene vil i hovedsak forekomme om vinteren.

De maksimale konsentrasjonene av CO og NO₂ vil som oftest ligge 40-60% høyere enn 99-prosentilverdiene.

Tabell 14: Beregnet forurensningsnivå av CO og NO₂ ved kjørebane kant, inklusiv bakgrunnskonsentrasjoner.

CO : 99-prosentil av glidende 8-timers middelerverdier på årsbasis (mg/m³).

NO₂ : 99-prosentil av 1-timers middelerverdier på årsbasis. (µg/m³).

Nr	Gate/vei	Fra	Til	Bredde	Trafikk	CO	NO ₂
1	E18	Grense N	Brakerøy	22,0	18.000	3,3	140
2	E18	Brakerøya	Frydenhaug	11,0	8.000	2,8	90
3	E18	Frydenhaug	Kobbervikd	11,0	6.000	2,3	80
4	E18	Kobbervikd	Grense S	11,0	12.500	3,8	130
5	Avkj E18	E18 Braker	Rundkjør.	5,0	6.000	2,8	90
6	Nye Strand	Runkjør.	Holmenbrua	15,0	27.000	8,1	240
7	Oscarsgt.	Holmenbrua	Engene	13,2	15.000	9,4	170
8	Engene	Oscarsgate	Børresensg	8,0	13.500	9,6	160
9	Engene	Børresensg	St.Olavsgt.	8,0	20.000	17,9	270
10	E76, Hauges	St.Olavsgt	Dronningg.	8,0	15.500	14,3	220
11	E76, Rosenk	Dronningg	Lajordgata	8,0	15.500	9,9	180
12	E76, Lajord	Rosenkrant	Øvre Storg	10,5	17.000	10,8	200
13	E76, Strand	Øvre Storg	St.Olavsgt.	8,0	17.000	15,5	230
14	E76, Strand	St.Olavsgt	Børresensg	8,0	24.500	21,5	320
15	E76, Strand	Børresensg	Holmenbrua	8,0	14.000	9,9	170
16	E76, Rosenk	Lajordgata	O.Bergersv	14,0	30.000	9,4	270
17	E76, Rosenk	O.Bergersv	Vårveien	14,0	25.000	7,8	230
18	E76, Rosenk	Vårveien	Yrkesskole	14,0	20.000	5,3	180
19	E76	Yrkesskole	Krokstade.	10,0	17.000	4,0	170
20	Børreseng	Strandgata	Engene	10,0	10.500	8,6	100
21	Børreseng	Engene	Cappelensg	10,0	4.500	4,3	60
22	Albumsgate	Engene	Cappelensg	6,6	4.000	4,3	60
23	St.Olavsgt	Engene	Strandgata	7,0	8.000	7,6	90
24	Kirkeplass	Strandgata	Haugesgate	5,0	3.500	4,5	60
25	Ø.Storgate	Lajordgata	Kirkeplass	7,0	3.900	4,2	60
26	Dronningg.	Haugesgate	Lajordgata	6,6	3.500	4,0	60
27	Løkkebergv	Rebbansbk	Nøsteveien	6,6	3.100	3,4	50
28	Nøsteveien	Løkkebergv	Sandåker	7,0	4.000	2,0	70
29	R282+T.E18	Rundkjør.	500 m	7,0	20.500	7,6	230
30	R282	Brakerøya	R285	12,0	11.000	3,5	110
31	R282	R285	Grense øst	9,0	6.100	2,5	80
32	Ø.Storgate	Lajordgate	Hotvetalle	7,0	3.300	2,1	60
33	Landfalløy	Hotvetalle	Landf. bru	7,0	3.900	2,3	70
34	Landf.bru	Bergersvei	Eiker vei	7,0	10.000	6,1	130
35	Bergersvei	Landf.bru	E76	9,0	6.000	3,9	90
36	Buskerudv.	E76	Rybergsgt.	7,0	6.000	2,6	80
37	Buskerudv.	Rybergsgt.	E76, Bygr.	7,0	5.000	2,3	70
38	Bjørhusvei	Brennersv.	Åslyveien	6,6	3.100	3,4	50
39	Holmenbrua	Strandgata	Bjørnsonsg.	10,0	12.500	7,8	150
40	Svelvikv.	O.Kjærsv	Pålbakken	6,0	3.500	1,9	60
41	Svelvikv.	Pålbakken	Tordensgt.	7,0	4.600	2,5	70
42	Tordensgt.	Svelvikv.	Merket	7,0	6.600	3,1	90
43	Havnegata	Merket	Skippergt.	7,0	4.000	2,3	70
44	Havnegata	Skippergt.	Bjørnsonsg.	7,0	7.000	3,9	100
45	Tollbugata	Havnegata	Aabys gate	6,0	7.700	3,6	100
46	Tollbugata	Aabys gate	Langes gt.	5,0	4.900	4,0	80
47	Tollbugata	Langes gate	Strømsø	5,0	6.000	5,6	100
48	Tordenskj.	Konnerudg	Bjørnsonsg.	5,0	5.500	5,0	80
49	Tordenskj.	Bjørnsonsg.	Knoffsgate	6,0	5.600	5,7	100

Tabell 14, forts.:

Nr	Gate/vei	Fra	Til	Bredde	Trafikk	CO	NO ₂
50	Tordenskj.	Knoffsgate	Telthusg.	6,0	4.800	3,9	80
51	Tordenskj.	Telthusg.	Aabys gate	6,0	3.000	2,6	60
52	Holmestran	E-18-Kobber	Havnegata	8,0	7.500	2,9	90
53	Bjørnsonsg	Holmestran	Telthusgt.	12,0	10.000	3,9	110
54	Bjørnsonsg	Telthusgt.	Langesgate	10,0	12.500	7,8	150
55	Bjørnsonsg	Langesgate	Strømsø T.	10,0	12.500	11,5	180
56	Bybrua	Strømsø T.	Strandgata	6,0	20.000	17,7	270
57	Grønland	Strømsø T.	Parkering	7,0	7.500	7,0	120
58	Grønland	Parkering	Sundhaugg.	7,0	7.500	3,8	100
59	N.Eikervei	Sundhaugg.	Landfallb.	7,0	11.000	4,5	140
60	Ø.Eikervei	Landfallb.	Rødgata	7,0	7.400	3,4	100
61	Ø.Eikervei	Rødgata	Grense V.	7,0	4.700	2,5	70
62	Rødgata	Ø.Eikervei	Smiths Ale	7,0	3.600	3,7	50
63	Smiths ale	Rødgata	Smithestr.	7,0	3.400	2,6	50
64	Smithestr.	Smiths ale	N.Eikervei	7,0	3.400	2,4	60
65	Smiths ale	Smithestr.	Konnerudg.	7,0	5.500	3,4	70
66	Konnerudg.	Smiths ale	Danvikgata	7,0	13.000	5,9	150
67	Konnerudg.	Danvikgata	Strømsø T.	7,0	13.000	10,6	170
68	Gramsborgv	Jarlsbergv	Konnerudg.	7,0	5.400	3,6	70
69	Stubberudv	Gramsborgv.	Konnerudg.	7,0	5.600	3,6	70
70	Konnerudg.	Gramsborgv.	Gamleveien	7,0	5.600	3,6	70
71	Konnerudg.	Gamleveien	Seterveien	8,0	8.300	4,1	90
72	Konnerudg.	Seterveien	Strøm ter.	8,0	8.300	3,9	90
73	Strøm ter.	Konnerudg.	Collettbk.	7,0	3.700	2,6	60
74	Strøm ter.	Collettbk.	Fagerlibk.	7,0	5.000	3,1	70
75	Schwartzg.	Ingebrigts	Knoffs gt.	7,0	4.600	3,0	60
76	Schwartzg.	Knoffs gt.	Austadgata	7,0	3.900	2,7	60
77	Møllebekkv	Styrmoesv.	Vestfoldv.	6,0	3.500	2,5	60
78	Lunds gate	Vestfoldv.	Bjørnsonsg.	6,0	5.000	2,7	80

Langs veier med overskridelse av grenseverdiene er det bestemt antall fortau-km med hhv tett fasade og spredt bebyggelse.

Befolkningens eksponering (antall personer som berøres) av luftforurensninger langs veier anslås på følgende måte:

- 1 Der det er tette fasaderekker, er det hovedsakelig fasadene langs veien som får høy forurensning. Områdene bak er skjermet av fasadene. Det anslås at hver fasade-meter representerer ca 0,8 boende/arbeidende i de laveste 2 etasjer (2 leiligheter/kontorer/forretninger à 4 personer pr 10 meter fasadelengde). Estimater på ca 0,8 boende/arbeidende i de to laveste etasjer pr fortau-meter svarer til et lignende estimat brukt i tilsvarende eksponeringsberegninger for Oslo og Bergen.

- 2 Der det er spredt bebyggelse, gir beregningene konsentrasjoner som er anslagsvis 50% for høye ved veikanten. I tillegg ligger husene et stykke fra veien. En halvering av de beregnede konsentrasjonene gir et bilde av hvor overskridelser opptrer inntil ca 10 meter fra veien. Ut fra kart over bebyggelsen fåes et estimat over hvor mange personer er som blir eksponert for forurensning over grenseverdiene.

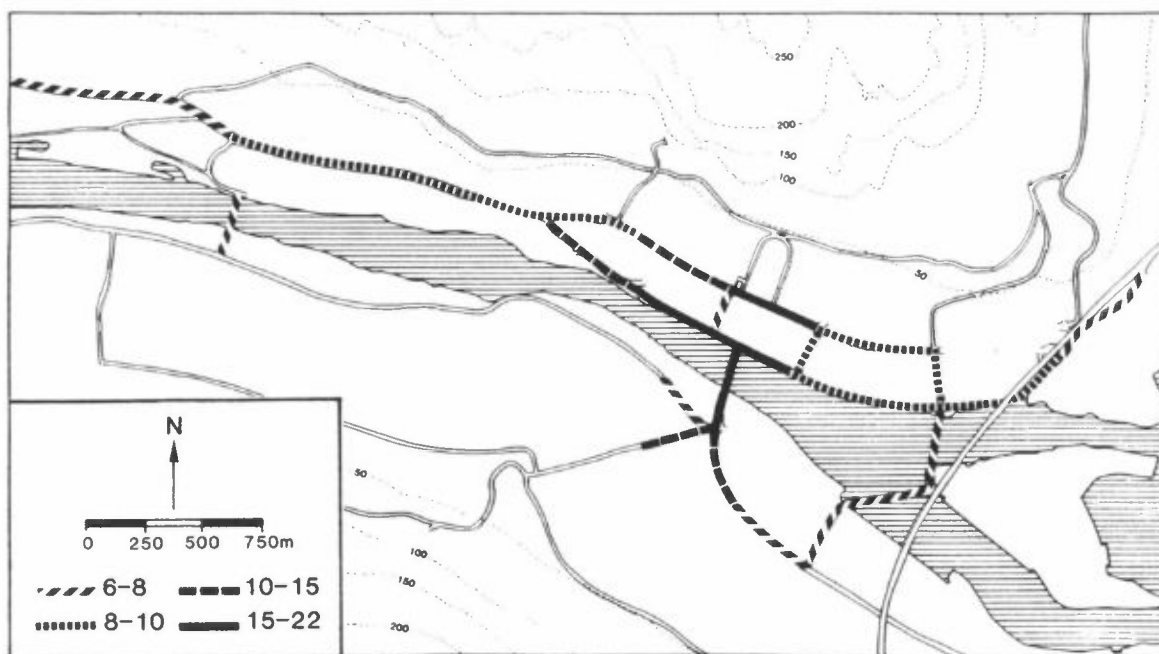
Anslagsvis 4.600 mennesker bor eller arbeider tett ved veier der grenseverdien for 8 timer for CO er beregnet å bli overskredet.

For CO er grenseverdien for 8-timers middelvei 10 mg/m³. Dette tilsvarer en 99-prosentilverdi på 6-7 mg/m³. CO-nivået ved kjørebane kanten er beregnet å overskride grenseverdien for 8-timers middelvei langs ca 10 km veistrekninger (figur 10). Her er også alle strekninger med spredt bebyggelse tatt med. Som tidligere nevnt er dette et overestimat. I tabell 15, som viser antall fortau-km med CO-overskridelser, er det justert for dette overestimatet. I alt anslås det at rundt 4.600 personer i Drammen blir utsatt for CO-konsentrasjoner over grenseverdien (tabell 16).

Tabell 15: Antall fortau-km i prosjektområdet med CO-nivå som overskrider grenseverdien.

Maksimal 8-timers middelvei (99-prosentilnivå* i parentes).	Ant. fortau-km med sammenhengende fasaderekke	Ant. km hvor grenseverdi overskrides ut til 10 m (spredt bebyggelse)	Sum
10-13 (6- 8) mg/m ³	1,2	1,1	2,3
13-15 (8-10) mg/m ³	2,2	0,3	2,5
15-23 (10-15) mg/m ³	1,0	0,1	1,1
23-33 (15-22) mg/m ³	1,2		1,2
Sum	5,6	1,5	7,1

*99-prosentil, på årsbasis, av 8-timers middelvei (dvs det nivå som overskrides i 1% av tiden).

Figur 10: Beregnede 99-prosentilverdier av 8-timers middelkonsentrasjoner av CO langs gater og veier i Drammen i 1984 (mg/m^3).

Tabell 16: Antall CO-eksponerte personer fordelt på intervaller av høyeste 8-timers middelvei.

Maks. CO-konsentrasjon 8-timers middelvei (mg/m^3)	Tett fasade	Spredt bebyggelse	Sum
10-13	1.000	100	1.100
13-15	1.700		1.700
15-23	800		800
23-33	1.000		1.000
Sum	4.500	100	4.600

Anslagsvis 1.300 mennesker bor eller arbeider tett ved veier der øvre grenseverdi for NO_2 (1-times middelvei) overskrides. Tilsvarende tall for nedre grenseverdi er 4.400 personer.

Grenseverdien for 1-times middelvei for NO_2 er gitt som et intervall, fra 200 til 350 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Dette tilsvarer 99-prosentilverdier fra 130 til 230 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Tabell 17 viser antall fortau-km med overskridelser av nedre og øvre grenseverdi for NO_2 .

Overskridelser av grenseverdien for NO_2 skjer stort sett langs de samme gatene som for CO. Forskjellen ligger i at NO_2 -utslippet (i motsetning til CO) ikke avtar med økt hastighet. Veiene med overskridelser av 1-times grenseverdien for NO_2 strekker seg derfor lenger ut fra sentrum. Ved sammenligning av de to komponentene CO og NO_2 , er CO den dominerende forurensningskomponenten fra biltrafikk langs veier med dårlig trafikkavvikling og høy kaldstartandel. NO_2 blir mest fremtredende der en har høye hastigheter og høy dieselandel.

I tabell 18 er det satt opp anslag av hvor mange personer som bor eller arbeider tett ved veier der grenseverdien for NO_2 (1-times middelferdi) overskrides.

I anslagene er det bare sett på personer som bor/arbeider tett ved gater med overskridelse av grenseverdier. En del av disse personene og også en del andre personer vil i tillegg kunne bli utsatt for korttidsbelastninger høyere enn grenseverdiene på vei til/fra arbeidet.

Tabell 17: Antall fortau-km i prosjektområdet med NO_2 -nivå som overskrider grenseverdien.

Maksimal 1-times middelferdi (99-prosentil-nivå* i parentes).	Antall fortau-km med sammenhengende fasaderekke	Antall km hvor grenseverdi overskrides ut til 10 m (spredt bebyggelse)	Sum
200-350 (130-230) $\mu\text{g}/\text{m}^3$	3,6	3,1	6,7
≥ 350 (≥ 230) $\mu\text{g}/\text{m}^3$	1,6		1,6
Sum	5,2	3,1	8,3

*99-prosentil, på årsbasis, av 1-times middelferdi (dvs det nivå som overskrides i 1% av tiden).

Tabell 18: Antall NO_2 -eksponerte personer fordelt på intervaller av høyeste 1²-times middelferdi.

Maks. NO_2 -konsentrasjon 1-times middelferdi	Tett fasade	Spredt bebyggelse	Sum
200-350 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	2.900	200	3.100
≥ 350 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	1.300		1.300
Sum	4.200	200	4.400

3 KORROSJONSUNDERSØKELSE

Hovedhensikten med korrosjonsundersøkelsen i Drammen var å finne sammenhenger mellom miljøvariable og korrosjon (dose-effekt). Resultatene i Drammen skulle også sammenlignes med tilsvarende målinger i Sarpsborg og Fredrikstad.

I tillegg til målinger av korrosjonshastighet, er det benyttet data fra måleprogrammet for luft og nedbørkvalitet i basisundersøkelsen. I perioder hvor disse målingene ikke pågikk, ble det foretatt egne målinger av SO₂ og nedbørkvalitet på feltstasjonen på Strømsø.

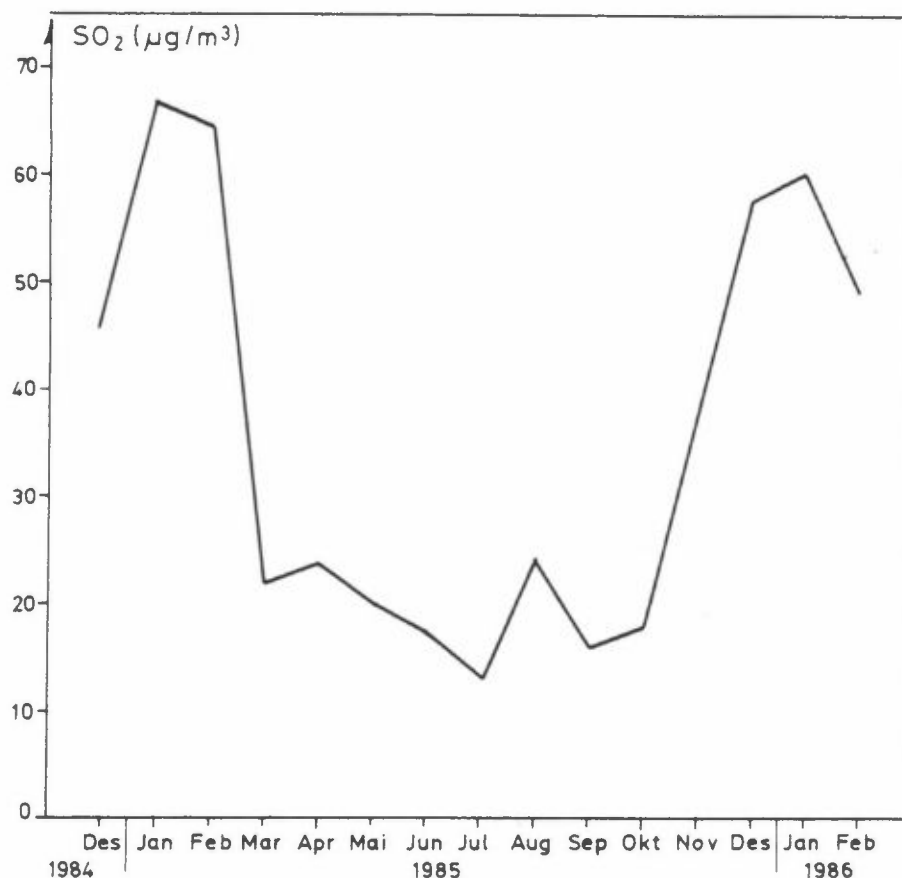
Korrosjonsmålinger ble bare utført på Strømsø. Månedkorrosjonen for stål ble målt i perioden 1. desember 1984-1. mars 1986. Årskorrosjon for stål, aluminium, zink og kopper ble registrert i perioden 1. desember 1984-1. desember 1985.

Korrelasjonsanalyser er utført på månedskorrosjonsverdiene for stål. Årsverdiene er sammenlignet med resultater i Sarpsborg og Fredrikstad. (Haagenrud, Henriksen, Gram 1984), for å se i hvor stor grad resultatene fra ett geografisk område passer i et annet.

Miljømålingene viste at Drammen har høyt SO₂-nivå om vinteren og lavt om sommeren. SO₂, nedbør og våttid (TOW) varierte mye gjennom året, de andre miljøparameterene lite. Saltbelastningen var lav gjennom hele året, og aerosolmålingene viste at sjøsaltmengden var liten.

Måned- og årsmidlene av SO₂ er beregnet fra døgnmålingene på Strømsø. I periodene mars-april 1985 og august-september 1985 ble det utført egne målinger av månedsmiddelverdier fordi det i disse månedene ikke var andre målinger på Strømsø. Når en hadde behov for døgnverdier i disse periodene, benyttet en målingene fra Helserådet i Drammen. Månedsmiddelverdiene av SO₂ er gitt i figur 11.

Figur 11: Månedsmiddeler av SO₂ på Strømsø i perioden desember 1984 - februar 1986 (µg/m³).

I basisundersøkelsen ble nedbør målt på ukesbasis på Strømsø. I periodene mars - april 1985 og august - september 1985 ble det utført månedsmålinger. Nedbørmengde, pH, SO₄²⁻ og Cl⁻ er benyttet i korrelasjonsanalysen for korrosjon og miljø. Månedsmiddeler av disse parameterene og Mg²⁺ er gitt i tabell 19, som også viser midlere avsetningshastighet av tørrdeponert Cl⁻ og Mg⁺. Deponeringsmålinger ble utført i hele perioden med NILUs aerosolfelle.

Temperatur og fuktighet ble målt kontinuerlig på Gulskogen, og beregnet våttid (tid i timer med temperatur over 0°C og fuktighet over 80% relativ fuktighet = TOW) er listet i tabell 19. En antok at målingene på Gulskogen gav de mest representative verdiene for temperatur og fuktighet i nedre deler av Drammen.

Tabell 19: Månedsmiddelverdier av nedbørmengde, TOW, pH, SO_4^{2-} , Mg^{2+} , Cl^- og avsetningshastigheter på aerosolfelle av Mg^{2+} (MgA) og Cl^- (ClA).

Periode	Nedbør		TOW (timer)	pH	SO_4^{2-} (mg/l)	Mg^{2+} (mg/l)	Cl^- (mg/l)	MgA (mg/m ² d)	ClA (mg/m ² d)
	ml	mm							
Des.1984	2194	69,9	346	4,09	7,0	0,10	1,4	0,06	1,3
Jan.1985	1652	52,6	0	4,15	3,3	0,05	0,5	-	-
Feb.	834	26,6	57	4,27	4,1	0,06	1,1	0,04	1,4
Mars	2580	82,2	284	3,92	3,7	-	0,6	0,04	1,2
April	2105	66,8	244	6,04	1,7	-	0,3	-	0,2
Mai	665	21,2	190	4,86	6,9	0,12	0,6	0,02	0,6
Juni	2091	66,6	328	4,62	3,2	0,06	0,2	0,02	0,7
Juli	2946	93,8	386	4,33	3,5	0,03	0,2	0,02	0,6
Aug.	4480	142,7	464	4,61	0,9	-	0,6	-	0,6
Sept.	4200	133,8	283	4,88	0,7	-	0,3	0,03	0,8
Okt.	324	10,3	327	4,08	11,7	0,22	2,6	0,03	0,4
Nov.	2537	80,8	73	4,65	3,5	0,11	1,3	0,04	0,9
Des.1985	2114	67,3	25	4,49	3,0	0,04	0,4	0,03	0,8
Jan.1986	2423	77,2	20	4,26	3,1	0,05	0,6	0,02	0,8
Feb.	28	0,9	0	5,18	30,2	0,49	1,5	0,02	0,7
Mars.	1831	58,3	393	3,93	9,7	0,11	1,8	-	0,1

Målingene viste at en hadde lavest korrosjonshastighet i de kaldeste vintermånedene

Månedskorrosjon av stål var liten i de kaldeste vintermånedene og viste et jevnt nivå resten av året (se tabell 20).

Årskorrosjonen i perioden 1. desember 1984 - 1. desember 1985, for stål, kobber, sink og aluminium er vist i tabell 21. Stål hadde den største korrosjonshastigheten av metallene og aluminium den minste.

Tabell 20: Månedseksponeringer av stål i perioden 1.12.1984 - 1.3.1986 som middelveidien av to paralleller.

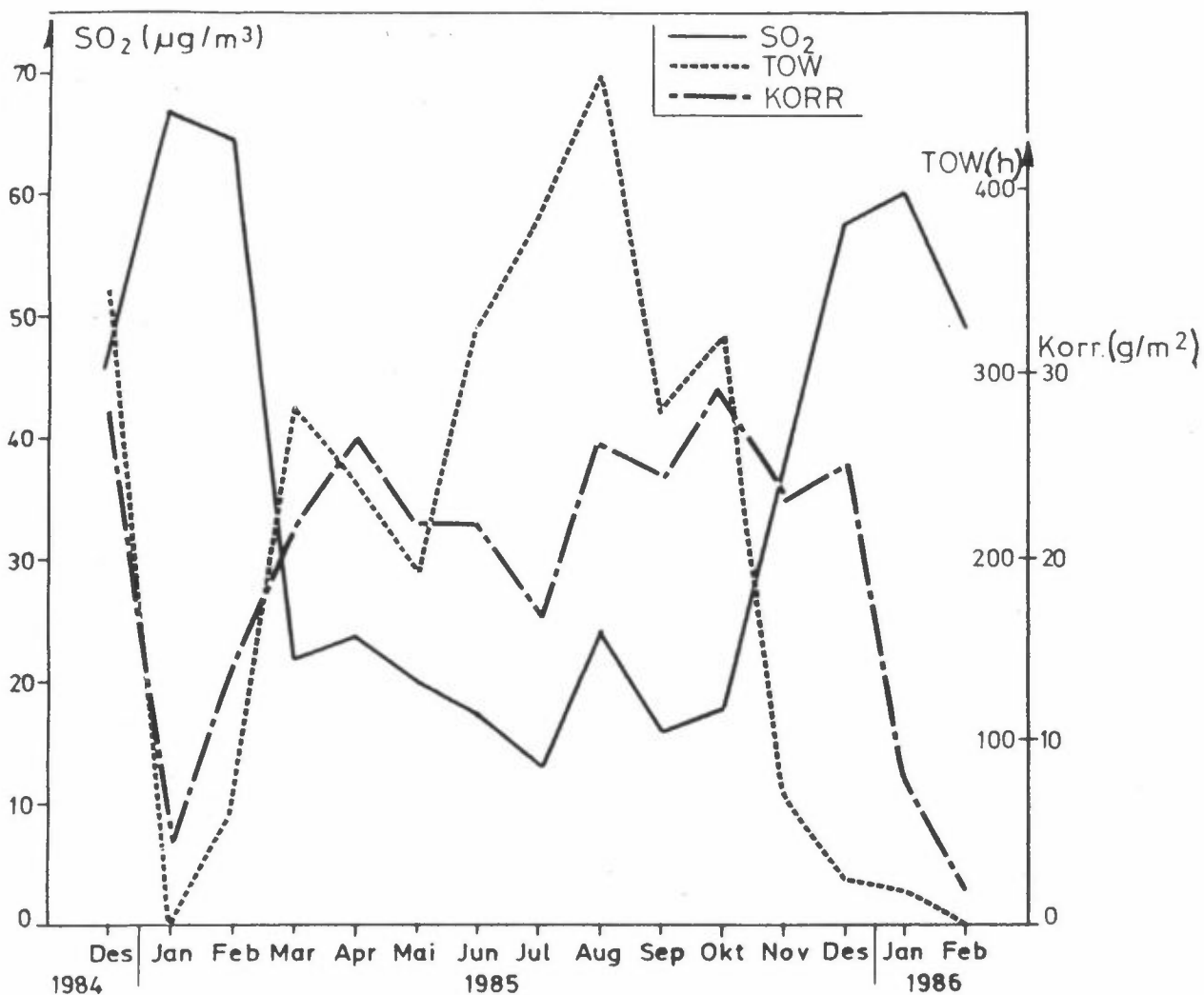
Periode	Vekttap (g/m ²)
3.12.- 31.12.84	28,0
31.12.84 -1.2.85	4,7
1. 2 - 1. 3.85	14,0
1. 3 - 1. 4.85	22,0
1. 4 - 1. 5.85	26,7
1. 5 - 1. 6.85	22,0
1. 6 - 1. 7.85	22,0
1. 7 - 1. 8.85	16,7
1. 8 - 1. 9.85	26,7
1. 9 - 1.10.85	24,7
1.10 - 1.11.85	29,3
1.11 - 1.12.85	23,3
1.12 - 30.12.85	25,3
30.12.85-30.1.86	8,0
30. 1 - 1. 3-86	2,0

Tabell 21: Årskorrosjon i perioden 1. desember 1984-1. desember 1985 for stål, sink, kopper og aluminium

Periode	Metall			
	Fe (g/m ²)	Zn (g/m ²)	Cu (g/m ²)	Al (g/m ²)
1.12.1984- 1.12.1985	233	12,9	5,7	0,33

Best dose/effekt-korrelasjon mellom korrosjonsverdiene og miljøbelastningen (R=0,77) fikk en med SO₂, når en tok hensyn til at korrosjonsprosessen stopper opp når elektrolytten fryser på prøven.

Måleresultatene av SO₂, våttid (TOW) og korrosjon av stål er vist i figur 12 og antyder en tilsynelatende dårlig sammenheng mellom SO₂ og korrosjon og en god sammenheng mellom våttid (TOW) og korrosjon. De andre målte miljødataene har så lave verdier at de ikke påvirker korrosjonshastigheten nevneverdig.

Figur 12: Månedsmiddelverdiene av SO₂ (µg/m³), TOW (timer) og månedskorrosjon av stål (g/m²) i perioden desember 1984 - februar 1986.

Korrosjon er en elektrokjemisk prosess som skjer på en fuktet overflate. Det kan derfor settes enkelte krav til miljøet for at korrosjon utvikles. International Organization for Standardization (ISO) har nå kommet med forslag til klimatiske grenser for at korrosjon skal starte (ISO BP 9223):

1. Korrosjon opptrer bare når det er fuktfilm på prøvene. Den relative fuktigheten må derfor være over 80%.
2. Korrosjonen stopper når fuktfilmen fryser. Temperaturen må derfor være høyere enn 0°C .
3. Korrosjonen er avhengig av hvor lang tid metallet er fuktig. Våttiden (TOW) er definert som antall timer med temperatur over 0°C og relativ fuktighet over 80%.

Grensen for TOW er satt på grunnlag av erfaringsdata fra forskjellige land. Det er mulig å forbedre begrepet ved å ta hensyn til den lokale forurensningssituasjonen. Et moment som kan være viktig i Drammen er at forurensingene på flatene kan gi frysepunktdepresjon og at korrosjonen derfor kan fortsette ved temperaturer under 0°C .

I et bymiljø hvor SO_2 -nivået hovedsakelig skyldes forbrenning av fyringsolje, er korrosjonen avhengig av samvirkningen mellom SO_2 og TOW. Dager hvor temperaturen er lav vil en ikke få noen virkning av en høy SO_2 -konsentrasjon fordi elektrolytten er frosset. Ved å se bort fra disse dagene kan en beregne en "effektiv SO_2 -belastning" pr måned. I tabell 22 er middelbelastningen for hver måned samt årsmidler beregnet for ulike frysepunktdepresjoner i elektrolytten på overflaten. 0, -2, -4, -6 og -8°C er valgt.

Månedsmiddelbelastningen er beregnet ved å anta at alle timer med temperatur over frysepunktsdepresjonen er reaktive og alle under inaktive. Den "effektive SO_2 -belastningen" blir derfor uttrykt som en redusert SO_2 -konsentrasjon ved å multiplisere den målte døgnkonsentrasjonen med brøken $t/24$, der t er timer over frysepunktsdepresjonen. Månedsbetlastningen regnes som middel av døgnbetlastningen.

Tabell 22: Måned- og årsbelastninger av SO_2 på Strømsø uten begrensninger og ved å se bort fra de perioder hvor temperaturen er lavere enn 0°C , -2°C , -4°C , -6°C og -8°C (SO_2 i $\mu\text{g}/\text{m}^3$).

Periode	SO_2 uten begrens.	SO_2 Temp over 0°C	SO_2 Temp over -2°C	SO_2 Temp over -4°C	SO_2 Temp over -6°C	SO_2 Temp over -8°C
		$\text{SO}_2(0)$	$\text{SO}_2(-2)$	$\text{SO}_2(-4)$	$\text{SO}_2(-6)$	$\text{SO}_2(-8)$
Des. 84	46	21	28	34	37	41
Jan. 85	67	0,3	5	8	18	25
Feb. 85	65	3	5	8	11	16
Mars.85	22	12	16	19	21	22
Apr. 85	24	19	22	23	23	24
Mai. 85	20	20	20	20	20	20
Juni.85	18	18	18	18	18	18
Juli.85	13	13	13	13	13	13
Aug. 85	24	24	24	24	24	24
Sep. 85	16	15	16	16	16	16
Okt. 85	18	14	17	18	18	18
Nov. 85	37	5	8	13	21	28
Des. 85	57	2	6	13	18	22
Jan. 86	60	2	4	7	11	19
Feb. 86	49	0,5	2	7	11	17
1.12.84						
1.12.85	31	14	16	18	20	22

Regresjonsanalyse av korrosjon mot de nye månedsbelastningene viser at den beste korrelasjonen ($\text{Korrosjon} = 0.91 \text{SO}_2(-4) + 5.3$) $R = 0.77$ får en ved å benytte et frysepunkt på -4° for elektrolytten på overflaten

Tabell 23 viser de mest aktuelle relasjonene med en variabel. En ser at det er liten forskjell mellom korrelasjonskoeffisientene for månedsbelastningene ved å benytte frysepunkt på 0°C , -2°C og -4°C . Siden SO_2 og TOW er benyttet til beregningene av belastningsverdiene for SO_2 og de andre målte parameterne varierte lite, vil ikke en introduksjon av flere variable i relasjonsberegningen øke korrelasjonskoeffisientene.

Tabell 23: Beste lineære regresjonsligninger med korrelasjonskoeffisient (R) mellom månedskorrosjon og de mest aktuelle forurensningsparametere.

Korrosjon =	0.77	$\text{SO}_2(0)$	+ 11.2	R =	0.73
Korrosjon =	0.82	$\text{SO}_2(-2)$	+ 8.7	R =	0.76
Korrosjon =	0.91	$\text{SO}_2(-4)$	+ 5.3	R =	0.77
Korrosjon =	0.83	$\text{SO}_2(-6)$	+ 4.3	R =	0.62
Korrosjon =	0.41	$\text{SO}_2(-8)$	+ 10.9	R =	0.32
Korrosjon =	-0.25	SO_2	+ 28.2	R =	-0.61
Korrosjon =	0.04	TOW	+ 12.3	R =	0.67
Korrosjon =	1.02	pH	+ 15.0	R =	0.06
Korrosjon =	0.0012	$(\text{SO}_2) : \text{TOW}$	+ 14.5	R =	0.55

Ligningene for årskorrosjonen i Sarpsborg og Fredrikstad beskriver korrosjonshastigheten i Drammen bra hvis en bruker den beregnede årsbelastningen for SO₂. Best overensstemmelse får en ved å bruke årsbelastningen med temperaturgrense 0°C

Tabell 24 viser resultatene av årskorrosjonen i Drammen for stål, sink, kopper og aluminium sammen med de beregnede verdiene ut fra ligningene utviklet for Sarpsborg og Fredrikstad. Årsbelastningen for SO₂ er korrigert på samme måte som for månedsprøvene. SO₂-verdiene i Sarpsborg og Fredrikstad ble ikke redusert for kalde dager. Fordi temperaturen under basisundersøkelsen i Sarpsborg og Fredrikstad i gjennomsnitt var høyere enn i Drammen, er resultatene i Sarpsborg og Fredrikstad mindre influert av frostdager på årsbasis.

Tabell 24: Sammenheng mellom målt årskorrosjon i Drammen og beregnet årskorrosjon ved å bruke ligningene fra Sarpsborg og Fredrikstad og SO₂-belastning i Drammen.

Anvendt ligning for korrosjonshastighet	Målt korrosjon	Beregnet korrosjon (g/m ²)			
		SO ₂	SO ₂ (-0)	SO ₂ (-2)	SO ₂ (-4)
$K_{Fe} = 7.6 SO_2 + 172$	233	408	275	292	306
$K_{Zn} = 0.35SO_2 + 0.01TOW - 21.8$	12.9	18.9	12.7	13.5	14.2
$K_{Cu} = 0.14SO_2 + 0.007TOW - 16.9$	5.7	8.3	5.9	6.2	6.5
$K_{Al} = 0.01SO_2 + 0.0005TOW - 1.2$	0.33	0.60	0.43	0.45	0.47

Månedskorrosjonen i Drammen kan ikke uttrykkes ved ligningene fra Sarpsborg og Fredrikstad.

Det er flere momenter som gjør at en sammenligning mellom månedsverdier er komplisert. For det første er det ingen av ligningene som beskriver de fysikalske/kjemiske reaksjonene ved korrosjonsprosessen. Ligningene som er utviklet fra feltresultater vil bare beskrive innflytelsen av enkelte hovedvariable. Siden de viktigste parameterene

vil variere mye over korte måleperioder blir resultatene i stor grad avhengige av den spesifikke datamengden som bearbeides. Å generalisere denne datamengden til andre steder og til andre tider er derfor vanskelig.

Et annet moment er at stålets første korrosjonsfase, initieringsfasen, betyr mye for den totale korrosjonen i korte perioder.

Et tredje moment er at ligningene for Sarpsborg og Fredrikstad er utviklet i et område hvor SO_2 -nivået varierer lite fra måned til måned, men mer fra målested til målested. Korrosjonshastigheten på en stasjon er derfor også tilnærmet lik de fleste månedene. En linje gjennom en slik punktmengde blir lett usikker og sterkt avhengig av små variasjoner i SO_2 -konsentrasjonen. I Sarpsborg og Fredrikstad må en derfor bruke resultatene fra flere stasjoner for å finne en sammenheng, mens det er lettere å finne en ligning for den ene stasjonen i Drammen.

I de senere årene er det flere som har rapportert om problemer med å tolke sammenhengen mellom korrosjon og miljø på månedsprøver (Gullman et al., 1986). For å beskrive korrosjonsforholdene på månedsbasis må en få bedre kunnskaper om de fysikalske/kjemiske prosessene på overflatene. For å oppnå dette trengs det en betydelig økt innsats på forskningssiden med enfaktor- og flerfaktorforsøk i klimaskap.

Korrosjonsmålingene fra langtidseksponeringer på 1 år og lengre beskrives rimelig godt med dagens dose/effekt - ligninger hvis de klimatiske forhold ikke er alt for forskjellige. Det skyldes at miljøpåvirkningen ikke varierer så mye fra år til år. Ved et utvidet målenett hvor en bevisst bruker stasjoner som varierer i et begrenset antall parametere vil det være mulig å finne fram til ligninger som vil gjelde for større områder. Det nye eksponeringsprogrammet for materialer som er startet i regi av ECE og hvor Norge er med, har dette som et hovedmål.

4 REFERANSER

Haagenrud, S.E., Henriksen, J.F., Gram, F. (1984) Basisundersøkelse av luftkvaliteten i Sarpsborg og Fredrikstad 1981-1983. Delrapport B: Korrosjon og miljø. Lillestrøm (NILU OR 28/84).

Gullmann J., Holler, P., Kucera, V., Knotkova, D. (1987) Evaluation of Effects of Climatic Parameters on Corrosion of Steel and Zinc from Periods of Different Length (in press).

International Organization for Standardization (1987) Corrosion of Metals and Alloys. Classification of Corrosivity of Atmospheres (ISO DP 9223).

Larssen, S., Hagen, L.O., Dahl, J.E. og Hongslo, J. (1986) Basisundersøkelse av luftkvaliteten i Bergen 1983-85. Delrapport A: Målinger av meteorologi og luftkvalitet. Eksponering og helsevirkninger. Lillestrøm (NILU OR 54/86).

Larssen, S. og Hoem, K. (1984) Luftforurensning langs veinettet i Norge. Kartlegging langs riksveinettet samt fylkesveinettet i utvalgte byer. Lillestrøm (NILU OR 46/84).

Larssen, S. og Hoem, K. (1986) Basisundersøkelse av luftkvaliteten i Bergen. Datarapport II. Måleresultater september 1983-februar 1984. Kartlegging av oljeforbruk 1983. Lillestrøm (NILU OR 6/86).

Statens forurensningstilsyn (1982) Luftforurensning - virkninger på helse og miljø. Oslo (SFT-rapport nr. 38).

NORSK INSTITUTT FOR LUFTFORSKNING (NILU)
NORWEGIAN INSTITUTE FOR AIR RESEARCH
POSTBOKS 64, N-2001 LILLESTRØM

RAPPORTTYPE OPPDRAGSRAPPORT	RAPPORTNR. OR 50/87	ISBN-50-7247-841-2	
DATO SEPTEMBER 1987	ANSV. SIGN. <i>J. Schjoldan</i>	ANT. SIDER 46	PRIS Kr 40,-
TITTEL Basisundersøkelse av luftkvaliteten i Drammen 1984-1986. Delrapport F: Eksponeringsberegninger og korrosjon.		PROSJEKTLEDER L.O. Hagen	
		NILU PROSJEKT NR. O-8342	
FORFATTER(E) Leif Otto Hagen, Jan F. Henriksen, Kari Hoem og Steinar Larssen		TILGJENGELIGHET A	
		OPPDRAGSGIVERS REF. M. Steen, SFT	
OPPDRAGSGIVER (NAVN OG ADRESSE) Statens forurensningstilsyn Postboks 8100 Dep 0032 Oslo 1			
3 STIKKORD (å maks. 20 anslag) Eksponering Korrosjon Drammen			
REFERAT (maks. 300 anslag, 7 linjer) Rapporten gir resultater av beregninger av befolkningens eksponering for luftforurensning og av et måleprogram for korrosjon.			

TITLE Air Pollution Evaluation in Drammen 1984-1986.
Part F: Estimates of Human Exposures to Air Pollution and Corrosion Studies.

ABSTRACT (max. 300 characters, 7 lines)
This report presents estimates of human exposures to air pollution and results of corrosion studies in Drammen 1984-1986.

* Kategorier: Åpen - kan bestilles fra NILU   A
                  Må bestilles gjennom oppdragsgiver   B
                  Kan ikke utleveres   C